TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
KULTUURITEADUSTE INSTITUUT
KIRJANDUSE JA TEATRITEADUSE OSAKOND

Laura Pääbo

„MA NÄGIN PÄIKSEPAISTET VIHMASAJUS“: MAAILMA ARMASTUSSONETTIDE VALIKKOGU KOOSTAMINE

Magistriprojekt

Juhendaja: dr. Rebekka Lotman

TARTU 2023

Annotatsioon
Magistriprojekti keskseks eesmärgiks oli maailma armastussonettide valikkogu koostamine, mille raames valmis koostöös juhendaja Rebekka Lotmaniga 310 sonetti, 104 autori ja 55 eesti tõlkija tööd koondav armastussonettide tõlkekogumik „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette“ (Varrak 2022). Magistriprojekti praktilise tulemina valminud luulekogu ja katusteksti sihiks on vaadelda seda, kuidas on armastuse teemat ühes ettemääratud reeglitega luulevormis väljendatud, selle muutumist ajas ning seda, millisel viisil on vorm teemakäsitlust mõjutanud.

Töö on esitatud kahe sisulise osana, kus esimene teoreetiline osa selgitab sonetivormi olemust, selle sündi ja levikut ning jõudmist eesti luulesse. Teoreetiline osa vaatleb ka armastuse temaatikat sonetis. Keskendutakse kahele aspektile – armastusluule adressaadi ehk sinu kujutamisele ning armastusest luuletamisel kasutatud kujunditele. Käesoleva töö fookuses on armastuse ja looduse vahekord. Töö teine osa on pühendatud magistriprojekti protsessi kirjeldusele ning enesereflekssioonile.

Märksõnad: sonett, armastusluule, luulemina, tõlkeluulekogu, projektijuhtimine

Sisukord

1. Sissejuhatus 4
1.1 Varasemad sonetiuurimused ja metodoloogia 4
1.2 Töö eesmärk, allikad ja ülesehitus 5
2. Sonett luulevormina 8
2.1 Vormi- ja semantiline struktuur 8
2.2 Soneti sünd ja levik 10
2.3 Sonetivormi eestindamine 13
3. Armastuse temaatika sonetivormis 17
3.1 Luulemina ja sina 17
3.2 Loodus armastussonetis 20
3.3 Sonetivormi mõju armastuse kujutamisele 22
4. Projektiprotsessi kirjeldus ja enesereflekssioon 25
4.1 Koostamine 25
4.1.1 Olemasolevate tõlgete otsimine ja uute tellimine 25
4.1.2 Lõppvaliku tegemine 26
4.2 Paratekstide kirjutamine ja koostamine 27
4.2.1 Saate- ja järelsõna 27
4.2.2 Autorite lühitutvustused 27
4.2.3 Autorite ja tõlkijate loendid 28
4.2.4 Ilmunud sonettide ja uute tõlgete kirjed 28
4.3 Tekstoloogilised probleemid 29
4.4 Projektijuhtimine 30
4.4.1 Autoriõigused 30
4.4.2 Lepingud ja suhtlus tõlkijatega 31
4.4.3 Turundusega tegelemine 31
4.5 Raamatu esitlemine ja meediakaja 32
4.6 Kokkuvõtlik enesereflekssioon 33
Kokkuvõte 34
Viidatud kirjandus 36
Summary 37
Lisa 1: Projekti tegevuste tabel 39
Lisa 2: Meediakaja raamatule 42

1. Sissejuhatus

Luulet ja armastust võib vaadelda kui teineteist vastastikku loovaid nähtusi. „Mis puutub kirgede ilusse ja nende kaunitesse kõladesse, siis pakkusid luuletajad mu unistustesse ainet," sõnas Gustave Flaubert mõtiskluses „November" (2020: 28). Nõnda on armastusluule olnud kahesuunaline: ühelt poolt on ta pakkunud seda ainest, millest kõneleb Flaubert, mõtiskledes erinevate tahkude alt armastuse olemusest ja on seega mõjutanud ka arusaama armastusest kui nähtusest. Teiselt poolt pakub armastus luulele ainest, andes inspiratsiooni ja emotsioone, mille üle luulevormis mõtiskleda. Nii võib luulet vaadelda kui sobilikku mänguruumi luulesubjekti tunnete väljendamiseks – sonetivorm annab ette piirid, mis lubab luuletajal süveneda sisekaemuslikku tegevusse.

Sonette on peaaegu kaheksa sajandi pikkuse ajaloo vältel kirjutatud tõenäoliselt kõige enam sellest mitmetahulisest tundest, armastusest. Lüürilist luulet on sageli nähtud sisemiste ja isiklike tunnete väljendamise žanrina ning soneti peateemaks peetakse traditsiooniliselt armastust (Dubrow 2011: 25). Ka Charles Baudelaire tõdeb sonetis „Ühele Kreooli daamile" (Ma nägin… 2022: 196), kuidas südamedaam võib „panna võrsuma tuhat sonetti poeetide südametes". Sonett on etteantud reeglitega luulevorm, samas armastus on alati isemoodi. Soneti raudsete nõuete taustal tekibki küsimus: miks on sonett lääne luulekultuuris kõige levinum kanooniline luulevorm ning miks on valitud see keerukas ja universaalne vorm oma individuaalsete tunnete väljendamiseks?

Nii on magistriprojekti praktilise väljundi ehk luulekogu „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette" kui ka käesolevas katuspeatüki sihiks vaadelda, kuidas on armastuse teemat ühes ettemääratud reeglitega luulevormis väljendatud, selle muutumist ajas ning seda, millisel viisil on vorm teemakäsitlust mõjutanud.

1.1 Varasemad sonetiuurimused ja metodoloogia

Töö lähtub strukturaalsemiootilisest vaatenurgast, mille järgi luuletuse vormiline struktuur ja selle verbaalne sõnum moodustavad tähenduse suhtes lahutamatu terviku. Seda, kuidas on teksti struktuur seotud selle idee struktuuriga, selgitab Juri Lotman teoses „Kunstilise teksti struktuur". Lotmani järgi kujutab poeetiline kõne endast suure keerukusega struktuuri, mis „võimaldab

edastada niisugust informatsioonihulka, mida pole võimalik edasi anda elementaarse keelestruktuuri enda vahenditega“ (Lotman 2006: 24). Sellest järeldub, et antud informatsioon ehk poeetilise kõne sisu ei eksisteeri väljaspool ettenähtud struktuuri. Seega realiseerub kirjaniku loodud mõte „teatud kindlas kunstilises struktuuris ega ole sellest lahutatav“ (Lotman 2006: 24). Teose idee peitub selle kunstilises struktuuris. Idee kunstis on alati mudel, sest see taasloob tegelikkuse kujundi – nii ei ole idee mõeldav väljaspool struktuuri. Lotman märgib, et vormi ja sisu dualism tuleks asendada idee mõistega, mis teostub enda struktuuris ega eksisteeri väljaspool seda. „Muudetud struktuur toob lugeja ette teistsuguse idee“ (Lotman 2006: 27). Lotman tõdeb, et kuna kunstiline tekst on keerukalt korrastatud mõte, on seega kõik tema elemendid ka mõtte kandjad (Lotman 2006: 24–27). Igasuguse märgisüsteemi (vormi) tundmaõppimise lõppeesmärgiks on selle sisu kindlaksmääramine (Lotman 2006: 65). Seega vaatlebki käesolev töö sonetti tervikuna, selle välis- ja sisuvormilise pooluse koostööna.

Eesti soneti kohta on ilmunud kaks monograafiat: 1938. aastal Bernard Kangro „Eesti soneti ajalugu“, milles autor avab sonetivormi olemust, kõneleb selle levikust maailmas ning erilise fookusega annab ülevaate eesti sonetist, vastates muu hulgas küsimustele: kuidas ja millal avaldub sonett eesti kirjanduses, kust sonett eesti kirjandusse jõudis ning kuidas on see siin edasi arenenud (Kangro 1938). Kangro uurimuse aluseks on kõik eesti keeles avaldatud sonetid alates päris algusest, 1881. aastast kuni Kangro töö valmimise kaasajani, 1936. aastani, hõlmates sellega 55-aastast eesti soneti arengut. Eesti sonetti on uurinud ka Rebekka Lotman, kelle väitekiri „Eesti sonett“ (Lotman 2019) põhineb samuti kõikidel eesti sonettidel, mis olid uurimuse ajaks avaldatud, hõlmates ajavahemikku 1881–2015. Seega on eesti algupärast sonetti põhjalikult ja rikkalikule alusmaterjalile tuginedes mitmeaspektiliselt uuritud.

1.2 Töö eesmärk, allikad ja ülesehitus

Töö jaguneb sisuliselt kaheks osaks, esimene on teoreetiline ning selle eesmärk on selgitada sonetivormi olemust, selle kujunemist ajaloos ning jõudmist eesti luulesse. Samuti on esimese sisuosa eesmärgiks vaadelda armastuse temaatikat sonetivormis, keskendudes armastusluuletuse adressaadile ning looduskujundile armastussonetis. Lisaks on sihiks analüüsida, kuidas armastus nende kujundite ja motiivide kaudu sonetivormis väljendub. Töö teise osa eesmärgiks on kirjeldada magistriprojekti protsessi, selle kõiki läbituid etappe ning anda tehtule eneserefleksioon.

Käesolev töö tegeleb üksnes tõlgetega, kusjuures tõlkeid ei ole analüüsitud originaalidega võrreldes – uurimuse sihiks ei ole tõlkekriitiline analüüs. Uurimisküsimusele vastamiseks ning magistriprojekti praktilise tulemina valmis tõlkevalimik „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette“ (koostajad Laura Pääbo ja Rebekka Lotman, Varrak 2022), mis koondab armastussonette selle vormi loomisest 13. sajandi esimesest poolest kuni tänapäevaste, 21. sajandi sonettideni. Valimikku jõudis kahekümnest keelest ja 104 autorilt 310 sonetti. Kaasatud on varem ilmunud temaatiliselt sobivad sonetitõlked, lisaks tellisime (koostajad) juurde uusi eestindusi. Kokku leidub teoses 55 eesti tõlkija töid. Tulemusena valmis esimene eestikeelne tõlkesonettide kogumik, mis sisaldab erinevate tõlkijate eestindusi. Nagu pealkirjast nähtub, on kogumiku temaatiliseks fookuseks armastus, mille koostajad omakorda kitsendasid romantiliseks armastuseks, jättes kõrvale näiteks armastuse isamaa, jumala, vabaduse ja muu vastu. Nii põhineb magistriprojekti katusteksti analüüs valminud kogumikku valitud sonettidel.

Töö esimeses, sissejuhatavas peatükis selgitatakse töö eesmärke, metodoloogiat, allikaid, samuti tuuakse välja varasemad eesti soneti uurimused. Teises peatükis antakse põgus ülevaade sonetivormi olemusest. Kuna soneti vormiline struktuur mõjutab omakorda selle semantilist struktuuri, on oluline mõista selle vormi. Alapeatükkides kirjeldatakse soneti sündi ja levikut maailmas. Ülevaate andmisel on toetatud sonetiuurijate Michael Spilleri, Stephanie Burti ja David Mikicsi uurimustele. Et töö fookuseks on armastussonettide tõlked, pühendub teine alapeatükk soneti eestindamise uurimisele – millal neid tõlkima hakati, kes ja milliseid autoreid eestindas, aga ka seda, kus neid tõlkeid avaldati. Töö kolmas peatükk vaatleb armastuse temaatikat sonetis, analüüsides võrdlevalt, kuidas eri ajastutel on neis seda temaatikat käsitletud ja kuidas on see aja jooksul teisenenud. Keskendutakse kahele aspektile – armastusluule adressaadi ehk sinu kujutamisele ning armastusest luuletamisel kasutatud kujunditele. Armastuse temaatikat luules aitab avada kirjandusteadlase Eric Gray analüüs (2018). Valminud luulekogule „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“ kirjutati ülevaatlik eessõna ning armastuse kujutamist analüüsiv järelsõna. Kui raamatu järelsõnas keskendutakse lembesonettides lüürilise mina, surma ja armastuse suhte ning armastuse poeetika analüüsile (Lotman, Pääbo 2022, 378–401), siis käesolevas töös on fookuses armastuse ja looduse vahekord.

Töö neljandas osas avatakse magistriprojekti praktilise tulemina valminud tõlkevalimiku protsessi etappide kaupa: koostamine, paratekstide kirjutamine, töö käigus tekkinud

tekstoloogilised probleemid ja nende lahendamine ning projektijuhtimine. Projektiprotsessi kirjeldamine on esitatud koos eneserefleksiooniga.

2. Sonett luulevormina

2.1 Vormi- ja semantiline struktuur

Sonett (it *sonetto* – väike laul, lauluke) on kanooniline luulevorm, kus harmoonia loob vormi ja sisu meisterlik kooskõla. Levinuimad soneti alaliigi on itaalia ehk Petrarca sonett, inglise ehk Shakespeare'i sonett ning prantsuse ehk Marot' sonett. Traditsiooniline sonett ehk *sonettus consuetus* on rangete reeglitega kinnisvorm, mille püsivaimaks omaduseks on värsiridade arv. Lisaks on määratud stroofideks jaotumine, riimiskeem, värsimõõt ning (väline ja sisuline) pööre ehk *volta*.

Luuletuse 14 värssi on jaotatud riimiskeemi abil stroofidesse: itaalia sonetile on omane jagunemine oktaaviks ja sekstetiks (8+6) või kaheks katrääniks ja kaheks tertsetiks (4+4+3+3). Sama korrastatust kasutab prantsuse sonett. Inglise soneti stroofid jagunevad kolmeks ristriimis katrääniks, mille lõppu on paigutatud paarisriim (12 + 2): ABAB/CDCD/EFEF/FF. Itaalia sonetis leidub enamasti süli- või ristriim skeemiga: ABBA/ABBA või ABAB/ABAB, tertsettides on levinuimad skeemid CDE/CDE, CDC/DCD, CDD/CDC, CDE/EDC ja CDE/CED. Prantsuse sonetti katräänide riimiskeem vastab itaalia omale, ent tertsette alustatakse paarisriimiga: CCD/EED, CCD/CCD, CCD/EDE. Ometi leidub kõikides sonetitraditsioonides rohkelt erinevaid variatsioone.

Traditsioonilises sonetis kasutatakse ka kindlat värsimõõtu, itaalia sonett on kirjutatud üksteistsilbikus, sisaldades seega 154 silpi (11 silpi 14 värsis). Prantsuse sonett on kirjutatud aleksandriinis (ühes värsis on 12 või 13 silpi) ning inglise oma viisikjambis ehk jamblises pentameetris. Vormile on omane ka pööre, mis märgib soneti sisulist murdumist. Itaalia ja prantsuse sonetis asetseb murdumine pärast katrääne, inglise omas pärast 12. värssi, mis soosib kiiret ja puänteerivat lõppu. Pööre võib luuletust mõjutada ka sisutasandil, näiteks võib esineda, et nelikutes antakse mingi olukorra, tunde kirjeldus või küsitakse küsimusi ning teises osas pakutakse kirjeldusele teist vaatepunkti või vastatakse tõstatatud küsimustele. See võib märkida ka muutust luuleminas – kui nelikutes antakse üldine kirjeldus, siis kolmikutes liigutakse luulemina sisse ning luuletus muutub isiklikumaks[1].

[1] Vt selle kohta pikemalt Kangro 1938:18.

Nagu on märkinud Bernard Kangro, rõhutati traditsioonilise soneti puhul sedagi, et selle keel peab olema kõlav, selge ja rikkalik ning vältida tuleks sõnakorduseid. Selline keelenõue on osa sonetivormi harmoonilisusest. Kui varasemalt (eriti prantsuse klassitsismiajastul) tauniti ka vulgaarsete ja madalate sõnade kasutamist ning otsiti ülevat keelt, siis hiljem, kirjanduslike maitsete muutudes selline nõue kadus. Sellegipoolest peab soneti keel olema detailideni läbimõeldud ning juhuslikkusest vaba. (Kangro 1938: 14)

Bernard Kangro on ka rõhutanud (Kangro 1938: 15), et sonett on ühe tervikliku elamuse väljendaja. Sonetis arendatakse ühteainsat ideed, lahendatakse ühte küsimust ning selle arendamise nõudeks on ühtsus, mis seob soneti alguse, nelikute kulminatsiooni ja soneti lõppread. Sonetivormi nelikutes antakse teema, mida arendatakse 8. värsi lõpuni. Kolmikutes tõuseb esile lüüriline elamus, mis jõuab kokkuvõtva lõpuvärsini. Lisaks on nelikud üldiselt aeglasemad ning kolmikud on kiiremad ning tihtipeale isiklikumad ja tähenduslikumad. Soneti lõppu on peidetud tähtsaim mõte või motiiv. Nii ei saa soneti puhul vaadata üksnes selle sisu, vaid sisutasandi uurimine peab käima käsikäes vormiga. (Kangro 1938: 15–18)

Alates soneti leiutamisest on seda teisendatud ja painutatud. Valminud kogumikust nähtub samuti selle luuleliigi vormiline mitmekesisus, mis on kaitsnud sellega ka vormi kestvust. Nii on kogumikus tugevdatud sonett ehk *sonetto rinterzato* (leiutatud 13. sajandil), milles „igasse stroofi on 11-silbiliste värsside vahele lisatud kaks lühemat, 7 silbist koosnevat rida riimiskeemiga AaBAaB/AaBAaB/CcDdC/DdCcD (lühemad värsid on markeeritud väiketähega)“ (Ma nägin... 2022: 23)[2], mille näiteks on Dante Alighieri luuletus algusreaga „Oo teie, kes te käite Amori pikka rada“ Rein Raua tõlkes (Ma nägin... 2022: 41). 14. sajandil leiutati sabaga sonett ehk *sonetto caudato*, millel on üks lisastroof. Alates 15. sajandist võeti käibele ka estramboo-sonetid. Donika Kelly vabavärsiline sonett „Sonett, milles ilmub üksainuke lind“ arendab estramboo sonetti veelgi – luuletuse ette on lisatud veel üks nelik (4+4+4+3+3+2) (Ma nägin… 2022: 342). Lisaks leidub 19. sajandil Albert Samaini leiutatud 15-värsiline sonett (*sonnet à quinze vers*) – tema ühe lisareaga soneti „Marceline Desbordes-Valmore’ile“ eestindas Indrek Koff (Ma nägin... 2022: 217).

Hispaania draamakirjandusest arenes välja omapärane sonetivorm, mida on viljelnud paljud luuleajaloo suurkujud. Dialoogsonetis, mis pakub võimalust avada käsitletavat teemat mitmest vaatenurgast, saavad sõna erinevad kõnelejad, näiteks Goethe sonetis „Kahtlejad“ saavad

[2] Siin ja edaspidi viidatakse analüüsitavatele sonettidele luulekogus „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette“ (Lotman, Pääbo 2022).

sõna armastajad ja kahtlejad (Ma nägin... 2022: 173). Sonette võib leida ka näitekirjandusest, näiteks William Shakespeare'i näidendist „Romeo ja Julia", mille esimese vaatuse viies stseen on samuti dialoogsonett, andes sõna nimitegelastele (Ma nägin… 2022: 154).

Omamoodi sonetivormi erandina saab vaadelda ka hiina sonetti, mida hiina keeles märgitakse väljendiga *shisi h´ang shi*, mis otsetõlkes tähendab „neljateistrealist luuletust". Seega on hiina sonett oma olemuselt vabam. Ka kogumikku kaasatud hiina sonetid on vabavärsilised ja riimideta ning nende sonetilisus avaldub värsiridade arvus.

Vaadeldes vormi teisenemist koostatud valikkogu põhjal, on selles üksikute eranditena järgitud traditsioonilist mudelit (kirjutatud itaalia, prantsuse või inglise mudelina) kuni 20. sajandini. Erandeiks on 19. sajandi autor Charles Baudelaire, kes sonettides „Kass" ja „Kodukäija" (Ma nägin… 2022: 193; 197) kasutab kolmikmõõtu. Erisusi näeme ka 18. sajandi luuletaja Gottfried August Bürgeri sonetis „Armastus koduta", mis on värsimõõdult viisiktrohheus (Ma nägin… 2022: 171).

Möödunud sajandist see pilt aga mitmekesistub ning esineb ka vabavärsilisi luuletusi. Vabavärsis ja riimideta on kirjutatud näiteks kõik Pablo Neruda armastussonetid, aga ka hiina sonetid, Donika Kelly ja Arvis Vigulsi 21. sajandil loodud sonetid. Esineb ka paaris- ja orbriime: paarisriimi kasutab William Butler Yeats sonetis „Lohutuse narrus" (Ma nägin… 2022: 227) ja Robert Lowell sonetis „Abielumuredest kõneldes" (Ma nägin… 2022: 323). Orbriimi esineb Hugo Clausi sonetis „*Kui siis see vaskne potike tuhaga" (Ma nägin… 2022: 326).

2.2 Soneti sünd ja levik

Sonetivorm leiutati Sitsiilia kuninga Friedrich II õukonnas tema võimuloleku aastatel 1208–1250. Sellest ajast on tänaseni säilinud 35 sonetti, nendest 25 autoriks peetakse Giacomo da Lentinit (1210?–1260?), kes oli Friedrich II õukonnas notar (toona sekretär valitseja juures või riigisekretär[3]). Kõik Giacomo da Lentini loodud sonetid on 14-värsilised ning kirjutatud üksteistsilbikus. 14 värssi on jagatud oktetiks ehk kaheksavärsiliseks stroofiks ja sestetiks ehk kuuikvärsiks, oktettides on kasutatud riimiskeemi ABAB/ABAB, sestetid varieeruvad: CDE/CDE, CDC/DCD, DCD/CCD. Kõik Lentini säilinud sonetid (peale ühe) kõnelevad armastusest, täpsemalt luulemina igatsusest oma kallima järele (Spiller 1992: 13).

[3] Vt selle kohta pikemalt Lotman 2019: 40.

Kuid mis ajendas Giacomo da Lentinit sellist luulevormi viljelema? Sonetiuurija Spilleri järgi peaks selleks tagasi vaatama keskkonda ja luuleruumi, mis luuletajat omal ajal ümbritses. Spiller märgib, et Friedrich II oli oma õukonna liikmete harituse suhtes ülimalt nõudlik: ta eeldas liikmetelt sõnaosavust (it *eloquentia*), eesmärgiga viimistleda nende kõnelemis- ja kirjutamisoskust. Üheks sõnaosavuse osaks peeti ka luulevormilist eneseväljendust ning seda õpiti ladina keeles, luulet kirjutati samuti ladina keeles. Spiller toob välja, et oldi teadlikud Lõuna-Prantsusmaa õukondade juures tegutsevatest trubaduuridest, kes luuletasid ja musitseerisid provansi keeles. Aastatel 1100–1350 trubatuurid leiutasid ja arendasid mitmeid keerulisi värsivorme, mis enamasti kõnelesid romantilisest (tihti vastamata) armastusest. Nendelt provansi poeetidelt jõudis Giacomo da Lentinini kantsoon (it *canzonet* – pikk luuletus, laul), mida on peetud kõige lähedasemaks luulevormiks sonetile (Spiller 1992: 14–16).

Spilleri teooria järgi leiutas Giacomo da Lentini sonetivormi kantsooni põhjal arvatavasti 1230. aastate keskpaigas (Cousins, Howarth 2011: 1), jagades stroofidesse 14 värsirida ja tekitades sinna pöördekoha (Burt, Mikics 2010: 7). Ent leidub teisigi seisukohti: näiteks on arvatud, et sonett võib tuleneda itaalia *strambotto*'st või on tegemist hoopis kunstliku leiutisega, mille lätted asuvad sitsiilia rahvaluules (Kangro 1938: 22).

13. sajandi keskel tekkis itaalia luuletaja Guittone d'Arezzo (1235–1294) eestvedamisel Toscana koolkond, mida Spiller on nimetanud teiseks sonetipõlvkonnaks, tuues vormi ühiskondlikke teemasid, linnakodanike muresid ja igapäevaelu (Spiller 1992: 31). Guittone d'Arezzo enda sulest on pärit 246 sonetti, mis valdavalt kõnelevad religioossetel teemadel (Lotman 2019: 42).

Pärast Guittonet tõusis esile sonetikirjutajate kolmas põlvkond, Uue maheda stiili (it *dolce stil nuovo*) koolkond (Spiller 1992: 29). Liikumise suurkujudeks ja eestvedajateks olid Dante Alighieri (1265–1321), Guido Cavalcanti (1255–1300) ja Cino da Pistoia (1270–1336/37). Uus mahe stiil tõi sonetivormi ka uue naisekuju, keda hakati nimetama ingelnaiseks (it *donna angelicata*). Kui trubaduuride ja sitsiilia rahvaluules oli naine see, kellele luule kaudu oma tunnetest kõneldi ning keda püüti tegudele veenda, siis ingelnaine kujutas jumalikku ideaali, taevaliku hiilguse ja tarkuse kehastust. Teda ei püütud võrgutada ega tegudele suunata, vaid talle avaldati luuletustega austust (Burt, Mikics 2010: 7). Sellise ingelnaisena kujutas Dante 25 sonetti sisaldavas „Uues elus" ka oma muusat Beatricet.

Dante Alighierist järgmine soneti suurkuju on Francesco Petrarca (1304–1374), kelle 317 sonetist koosnevat kogu „Laulude raamat“ imetleti ja nähti ülima armastusluule näitena Euroopas renessansiajast kuni 17. sajandini. „Petrarca järgi saab nime ka terve luuletraditsioon – mõiste petrarkism hõlmab nii luulelaadi kui ideoloogiat“ (Lotman 2019: 43–44). Petrarcat peetakse ajaloo mõjukaimaks sonetikirjutajaks, kelle luules oli armastus küll ideaalne, kuid siiski maine (Burt, Mikics 2010: 8). Peaaegu kõik Petrarca „Laulude raamatu“ 317 sonetti olid pühendatud tema armastatule Laurale, keda ta arvatavasti kohtas oma üürikese elu jooksul vaid kaks korda. Sellest aga piisas, et luua kirjandusajaloo kestvaim kiindumus. Ometi ei käsitletud Laurat Petrarca sonettides ingelnaisena – erinevalt uuest mahedast stiilist olid Petrarca tunded ihaldatu järele maisemad (Burt, Mikics 2010: 8). Kuigi Petrarca ja Dante kirjutasid mõlemad konkreetsetele naisetele, muusadele, ning väljendasid võimatut armastust tema vastu, siis sellegipoolest pole selge, kes on nende muusade taga olevad isikud.

Esimesed mitte-itaaliakeelsed sonetid kirjutas juba Dante Alighieri kaasajal heebrea keeles Immanuel be Schlome ha-Rom (1261–1335) (Lotman 2019: 44), edasi levis vorm 15. sajandil, esmalt Hispaania luulesse, kuhu see jõudis tänu Inigo López de Mendoza (1398–1458) loomingule, mis jälgis Petrarca sonetiloome põhimõtteid (Lotman 2019: 45). Teistesse Euroopa kultuuridesse, Inglismaale ja Prantsusmaale jõudis luulevorm 16. sajandi alguses (Spiller 1992: 63). Levikus oli vorm aga ülimalt edukas – nimelt kutsutakse 16. sajandit sonetisajandiks, sest Itaalias, Prantsusmaal ja Inglismaal kirjutasid aastatel 1530–1650 ligi 3000 luuletajat kokku üle 200 000 soneti (Spiller 1992: 81). Arvatakse ka, et inglise soneti õitseaeg jääb samasse ajavahemikku, sest enne 1530. aastat ei loodud Inglismaal sonette (Spiller 1992: 81).

Prantsuse soneti leiutajaks peetakse Clément Marot’d (1496–1544) (Spiller 1992: 94), kes tõlkis esmalt Petrarca luulet prantsuse keelde ning hakkas siis ka ise sonette looma (Lotman 2019: 45). Sellega uuendas ta sonetivormi ning leiutas prantsuse soneti – ta tõi tertsettide algusesse paarisriimi riimiskeemiga CCD/EED. Veel kohendas ta itaalia soneti prantsuse keelele sobilikuks ja muutis varasema värsimõõdu üksteistsilbiku aleksandriiniks ehk kaheteistkümnest või kolmeteistkümnest silbist koosenevaks värsiks (Lotman 2019: 45). Kuigi hoo andsid prantsuse soneti arengule 16. sajandil Pierre de Ronsard ja Joachim Du Bellay, viljelesid seda hiljem edukalt ka teised suurkujud, näiteks 19. sajandil José Maria de Hérédia, Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud jt (Kangro 1938: 23).

Esimesteks inglise soneti viljelejateks peetakse Thomas Wyattit (1503?–1542) ja Henry Howardit (1517?–1547), seejuures uuendas Wyatt sonetivormi, luues vundamendi inglise sonetile – nimelt muutis ta stroofika ümber kolmeks katrääniks ja üheks paarisriimiks (Burt, Mikics 2010: 11). Selline struktuurne muutus ei põhjustanud ümberkorraldusi mitte ainult vormi-, vaid ka sisutasandil: soneti lõpus olev paarisriim ning selle ees olev pööre tõid kaasa kiirema ja puänteeriva lõpu. Inglise sonetti populariseeris ka Philip Sidney (1554–1586), kelle sonetisari „Astrophel ja Stella“ (1591) kutsus esile lausa sonetiepideemia (Kangro 1938: 24). Suurima hiilguse ja kuulsuse tõi inglise sonetile aga William Shakespeare (1564–1616), kelle 1609. aastal ilmunud kogu „Sonetid“ koosneb 154 luuletusest. Inglise soneti taassünd ja uus õitseaeg saabus 19. sajandiga (Spiller 1992: 81).

16. sajandil hakkas sonetivorm levima ka naisluuletajate hulgas – Itaalias kirjutasid neid Gaspara Stampa (1523–1554) ja Vittoria Colonna (1490/92–1547), Prantsusmaal Louise Labé (1523/24–1566) ja Inglismaal Mary Wroth (1587–1652/53) (Burt, Mikics 2010: 13).

Edasi levis sonetivorm järgnevatel sajanditel kiiresti kõikidesse teistesse Euroopa luulekultuuridesse, jõudes 16. sajandil Saksamaale, Portugali ja Poola, 17. sajandil Rootsi, 18. sajandil vene luulesse ning sajandi lõpus ameerika luulesse.[4]

2.3 Sonetivormi eestindamine

Eestisse jõudis sonetivorm 19. sajandi lõpus saksa kultuuri kaudu (Lotman 2012: 201). Küll aga kirjutati esimesed sonetid Eesti pinnal juba varem, sakslase Reiner Brockmanni (1609–1647) poolt, kelle seitse saksakeelset sonetti olid pühendus- või juhusonetid.

Kui esimesed eestikeelsed sonetid ilmusid trükis 1881. aastal Matthias Johann Eiseni (1857–1934) sulest, siis üks Jakob Liivi (1859–1938) sonett on dateeritud juba 1878. aastaga (Lotman 2019: 75) ning Jaan Bergmanni (1856–1916) käsikirjalisi sonette leidub alates 1880. aastast (Lotman, Lotman 2021: 92). Oluliste eesti soneti nimedena saab märkida ka Friedrich Reinhold Kreutzwaldi ja Kristjan Jaak Petersoni, kelle sulest pärinevad saksakeelsed sonetid. Lisaks keelele järgivad need sonetid ka 19. sajandi saksa sonettide riimiskeemi ja värsimõõtu (Lotman 2019: 71). Petersoni peetaksegi esimeseks eestlasest sonetistiks, kes oma elu lõpus kirjutas saksakeelse soneti, mis ilmus 1823. aastal, kuid mis jäi kirjandusväljal nähtamatuks kuni

[4] Vt sonetileviku kohta pikemalt Spiller 1992: 63–80, Lotman 2019: 42–50.

selle avastamiseni 1961. aastal (Lotman 2019: 69). Seda saksakeelset sonetti on ilmunud kolmes erinevas tõlkes: seda on eestindanud Betti Alver, Indrek Hirv ja Ants Oras. Saksa romantilisest luulest sai mõjutusi ka F. R. Kreutzwald, kes pärast Petersoni samuti saksakeelseid sonette kirjutas (Lotman 2019: 71). Tema lüürilise romantilise soneti „Der Sommermorgen“ („Suvehommik“) on eesti keelde tõlkinud Ellen Niit. Luuletus on kaasatud ka magistriprojekti raames valminud armastussonettide kogumikku.

Kõige varasema daatumiga eesti algupärased sonetid on pärit Jakob Liivi (1859–1938) sulest. Liivi isale pühendatud sonett kannab daatumit 1878 ning „Asjata“ aastaarvuks on märgitud 1880. Impulsi nende kirjutamiseks sai Liiv saksakeelsest luulest, austria poeedi Nikolaus Lenau (1802–1850) loomingust. Kuigi ei saa kindel olla, kas Liiv tõepoolest kirjutas esimesed eestikeelsed sonetid, võib väita, et tema on esimene luuletaja, kes eestikeelse soneti arendamisse oluliselt panustas. (Lotman 2019: 75–77)

19. sajandil ilmus Eestis üle 170 algupärase eestikeelse soneti ning kümmekond tõlkesonetti (Lotman 2012: 204). Seega ei hakanud sonett Eesti luuleruumis esmalt laialdaselt levima tõlgetena, vaid algupäraste eestikeelsete luuletustena. Üks esimesi sonetivormi tõlkijaid oli Georg Eduard Luiga, kes tõi eesti keelde sonette sellistelt luuletajatelt nagu Aleksandr Puškin ja Mihhail Lermontov. Need luuletõlked ilmusid 1888. aastal G. E. Luiga luulekogus „Laulud“. Lotmani järgi toimus modernistlikus sonetis protsess aga teisiti, sest esimesena ilmusid tõlked, mille pinnalt hakati algupäraseid luuletusi looma (Lotman 2019: 96).

Soneti eestindamise alguses tõlgiti enim saksa autoreid, näiteks Heinrich Heinet, kelle soneti „Unenägu III“ (Ma nägin… 2022: 180) tõi eesti keelde Jaan Jõgever ning mis ilmus 1891. aastal ajakirjas Oma Maa. Tõlgiti ka Gottfried August Bürgerit, kelle sonett „Armastus koduta“ (*Liebe ohne Heimet*) (Ma nägin… 2022: 171) ilmus A. Tõeleiu tõlkes 1888. aastal ajalehes Sakala. 19. sajandi päris lõpus tõlkis Peeter Jakobson arvatavasti saksa keele vahendusel eesti keelde ka Miguel de Cervantese soneti (Ma nägin… 2022: 113), mis 1899. aastal avaldati naistele suunatud literatuurlikus ajakirjas Linda. 19. sajandil tõlgiti vähesel määral ka naissonetiste, ajalehes Postimees ilmus 1892. aastal Peeter Grünfeldti tõlkes saksa keelest Carmen Sylva (Rumeenia kuninganna Pauline Elizabeth Ottilie Louise pseudonüüm) luuletus „Naeste töö ja kohus“ (Ma nägin… 2022: 212). Nii katsetati 19. sajandi lõpus esimeste sonetivormi eestindustega peaasjalikult saksa või vene keelest ning tõlkeid avaldati eelkõige ajalehtedes või kultuuriajakirjades.

1905. aastal hakkas rühmitus Noor-Eesti välja andma albumeid, mille koostamisse kaasati noortõlkijate töid. Kuna Noor-Eesti rühmitus pööras pilgu vene ja saksa kirjanduselt kõrvale ning tundis rohkem huvi näiteks prantsuse kirjanduse vastu, ilmus neis mitmeid olulisi prantsuse sonetiesindajate tõlkeid. Näiteks avaldati Noor-Eesti III albumis Albert Samaini sonett „Dilection – Meeldivus“, mille tõi eesti keelde Johannes Aavik 1909. aastal. Samas albumis leidub ka Paul Verlaine'i „Nevermore“, mille tõlkis Villem Grünthal. Veel avaldati Gustav Suitsu ja Johannes Aaviku tõlkes prantsuse luule suurkuju Charles Baudelaire'i luuleteoseid. 1920. aastal ilmus Marie Underi tõlkeid koondav „Valik saksa uuemast lüürikast“, mis andis olulise panuse saksa luule eestindamisele. Selles ilmus teiste hulgas ka ekspressionistliku luuletaja Paul Boldti mitu sonetitõlget, näiteks „Prosperpina“, „Magav Erna“ ja „Himurus“ (Ma nägin… 2022: 253; 254; 255). 20. sajandi esimeses pooles avaldati tõlkeid Dante Alighieri „Uuest elust“ (tlk Johannes Semper) ning Villem Ridala tõlkes ka Francesco Petrarca sonett „Kevade tagasitulek“, mis ilmus ajakirjas Looming 1923. aastal.

20. sajandi teises pooles sai sonetivormi tõlkimine Eestis hoogu juurde. Hakkasid ilmuma autorite tõlkeluulekogud, nt Minni Nurme tõlkes 1965. aastal ilmunud Robert Frosti luulekogu „Lehtedel sammuja“; tõlkija tööd koondavad kogumikud, nt 1976. aastal Ain Kaalepi „Peegelmaastikud“; erinevate autorite loomingut koondavad kogud, nt 1990. aastal vene luuletajate Anna Ahmatova, Nikolai Gumiljovi ja Ossip Mandelštami tõlkevalimik „Tähepuu varjus“, tõlkijaiks Doris Kareva, Kalju Kangur ja Märt Väljataga. 1984. aastal avaldati ka „Renessansi kirjanduse antoloogia“, mis koondab mitmete tõlkijate töid. Iseäranis olulisel määral avaldasid sonettide eestindusi Kalju Kangur, Ain Kaalep, Johannes Semper, Harald Rajamets. Selle sajandi sonetitõlgetest tasub märkida Carolina Pihelga Pablo Neruda „100 sonetti armastusest“, samuti Kalju Kruusa vabavärsiliste hiina sonettide tõlkeid.

Oma panuse on andnud sonetitõlgetesse ka käesolev magistriprojekt, tänu millele eestindati juurde 66 uut sonetti – tõlkeid tehti juurde erinevatest luulekultuuridest, nt eestindati hiina sonetti (Kalju Kruusa tõlkes) ning tõlgiti vietnami (Jüri Talveti tõlkes), katalaani (Ivo Voldi ja Jüri Talveti tõlkes), soome (Jürgen Rooste tõlkes), läti (Contra tõlkes), tšehhi (Maria-Kristiina Lotmani tõlkes) ja ungari (Mirjam Parve tõlkes) keelest. Mitmed neist eestindati esmakordselt eelnimetatud tõlkevalimiku tarbeks – näiteks ungari ja läti sonetid. Magistriprojekti tarbeks eestindati esimest korda ka sonetivormi teadaoleva leiutaja Giacomo da Lentini kolm sonetti ning tõlgiti juurde naissonetistide luulet. Viimase kahekümne aasta jooksul on sonetivormi tõlkijate ring

oluliselt suurenenud. Tõlkijad on töid avaldanud valdavalt luulekogudes, kuid oluline osa on ilmunud ka kultuuriajakirjanduses – Eesti Kirjanike Liidu ajakirjas Looming ning kultuuriajakirjas Vikerkaar.

3. Armastuse temaatika sonetivormis

Romantilisel armastusel on palju erinevaid tahke mistõttu on ka sonetivormis armastust aja jooksul eriilmeliselt kujutatud: on kasutatud mitmesuguseid viise armastusobjekti ja subjekti kujutamiseks; on rakendatud erisuguseid kujundeid luulemina tunnete väljendamiseks ning armastusele on antud mitmeid tähendusi. Neid armastuse ja sonetivormi koosluse iseärasusi käesolev peatükk uuribki: võrdlevas perspektiivis analüüsitakse armastusobjekti ehk „sina“ kujutamist, seejärel vaadeldakse loodust ühe peakujundina armutunnete kujutamisel. Loodus esineb armastussonettides mitmesugustes kujundites, nt metafoorides, vastandeis, võrdluses, samuti epiteetides. Andmaks läbilõiget sonetiloost, on alapeatükkides võrdlevaks analüüsiks valitud eriilmelised ja eri traditsioone, luulekultuuri või ajastut esindavad sonetid.

3.1 Luulemina ja sina

Inglise kirjandusteadlane Eric Gray on märkinud, et kuna armastus on nähtus, mis on suunatud kellelegi (armastatule), ootab see oma olemusest lähtuvalt sarnast vastust ka tagasi. Seega sisaldab see mingil määral ka selliseid tundmusi nagu kahtlus, kadedus, hirm, valu jm. Neid intensiivseid tundeid lubab luule väljendada, sest sel on tugev füüsiline dimensioon ehk riim ja rütm. Nii võib Gray hinnangul luules romantiline armastus avalduda äärmuslike tunnete kaudu: surematu armastuse kõrval on tihti surm, kättesaamatu armastusega käib käsikäes valu ning sügav kiindumus tekitab kadedust. Kuigi armastus on universaalne, on armastusluule tugevalt individuaalne. Luuletaja peab armastuse – mis on isiklik ja privaatne – väljendamiseks kasutama kõigile kuuluvat universaalset keelt. Nii sünnib intiimne ja isiklik luulekeel, mis on spetsiifiline luuleminale ja tema adressaadile. (Gray 2018: 2)

Kui trubaduuride laulud olid mõeldud avalikuks esitamiseks, siis sonett on Paul Oppenheimeri teooria järgi alates selle leiutamisest mõeldud omaette lugemiseks[5]. Kuna sonett on mõeldud omaette lugemiseks (Lotman 2019: 41), hakati sinna ka sisekaemuslikumat tundemaailma valama. Sellega muutus adressaadi ehk „sinu“ roll. Kui varasemalt püüti luule adressaati mingitele tegudele ärgitada, kuidagi teda enda suhtes käituma suunata, siis sonetivormis on ta tihtipeale vahendiks luuleminale enda tunnetes selgusele jõudmisel või küsimustele

[5] Vt selle kohta pikemalt Lotman 2019: 41, Oppenheimer 1989: 3.

vastamisel. Nii esineb sonetivormis justkui kaks adressaadi vormi: on tunnetest sündinud armastussonetid, mis on suunatud ihaobjektile, või siis armastuse üle reflekteerivad sonetid, mis on suunatud laiemale publikule armastuse üle arutlemiseks. Viimasel juhul ei ole arutelu armastusest suunatud lüürilisele sinale, vaid laiemale publikule armastuse üle arutlemiseks. Sonett muutus niisiis vormiks, kus luulemina sageli arutleb iseendaga ning kus luule adressaat ehk objekt on vajalikuks meediumiks luulemina otsingutel (Spiller 1992: 36). Seetõttu on sonetis armastusobjekt tihtipeale ka kättesaamatu – hingelise armastuse muutmine kehaliseks ei ole luulemina eesmärk.

Kuid nii nagu teisenes ajaga traditsiooniline sonetivorm, muutus ka sinu kujutamise viis. Dante soneti armastusobjekt on Beatrice, keda luulemina nimetab „mu daamiks“: „Mu Daam nii õilsat siirust endas kandis“ (Ma nägin… 2022: 48). Kohe esimeses stroofis märgib luulemina, et tema daam ei ole tavapärane, sest ta kannab endas õilsat siirust ning kui ta teisi tervitab, kaotavad nad kohe kõnevõime. Ja isegi siis, kui daami kiitustega üle valati, suutis ta siiski olla tagasihoidlik ja alandlik: „Ta läks, end kiitusele vabaks andis, / kuid püsis kujus alandlikus, vagas“. Itaalia traditsioonilisele sonetile ja Dante loomingule omaselt on ka käesolevas sonetis armastusobjekti nähtud jumaliku ideaalina ning taevase õilsuse kujutist maa peal: „ja tema läbi Taevas meile tagas, / et imet võimalik on tunda siingi kandis“. Nii kujutab Dante soneti luulemina luuletuse adressaati ebamaise imena, ingelnaisena, keda nähes kõik imetlusest ohkavad.

Pierre de Ronsardi prantsuse traditsioonis loodud sonetis „Lembelaule I, CLXIX“ pöördub luulemina erinevalt Dante sonetist laiema publiku, armastajate poole: „Nii, armastajad, minuga on lood“ (Ma nägin… 2022: 97). Luuletuses vaevleb luulemina oma tunnete käes ning mõtiskleb isiklike raskuste üle, mida need temas tekitavad: „mind suvel hauda viivad külmahood / ja talvel põlen leekides ma ära“. Luulemina saab aistinguid välisest loodusest, mille kaudu ta mõtiskleb sisemiste tunnete üle: „nüüd, kus käib ringi tuul, nii jõnk ja jahe, / lööb uppi kaljusid ja murrab puid, / kus õhku saates hüüdeid raevunuid, / on meri tõusnud üle kaldavahe, / nüüd põletab mind arm, ja talve jaks“. Luulemina võrdleb oma armastuse tugevust loodusjõududega ning väidab, et ka kõige võimsamad jõud ei ole vastaseks tema tundele.

Sonetitraditsioonis kujunes välja ka viis, kuidas kallimast kõneldi ning milliseid kujundeid selleks kasutati. Näiteks Petrarca kujutas adressaati naisena, kes tekitas luuleminas ka kehalisi tundeid, kuid sarnaselt uuele maheda stiiliga leidub ka Petrarca luules kujundit, milles on armastust kujutatud personifitseeritud tegelasena, kelle ohvriks luulemina langeb (Lotman, Pääbo 2022:

396): „Mind Amor palja leidis relvi poolest, / tee hingepõhjast silmaveele lahti – / uks ka ei kaitse, värav ka ei kata“ (Ma nägin … 2022: 63). William Shakespeare astus selle eelneva traditsiooniga aga dialoogi ning muutis armastatu kujutamise viisi. 141. sonetis (Ma nägin… 2022: 147) on loobutud klišeelikust ilukirjeldusest ning „sind“ on kujutatud maise inimesena, keda luulemina hoolimata tema puudustest siiski armastab: „Ma sind ei armasta küll silmadega, / sest nemad märkavad sul tuhat puudust, / kuid südant lembimast need vead ei sega“. Teistlaadi ebaperfektsusest kõneleb nüüdisaja vietnami luuletaja Nguyen Bao Chani (snd 1969) sonett „Vaikiv armastus“, milles luulemina kurdab armastusobjekti külmuse üle: „Sa pole mind eales näinudki / Olen koidiku õrn päikesekiir / Ikka ärkad sa hiljem / kui mu puhas armastus“. Luulemina väljendab valu, mida põhjustab vastamata armastus: „Sa ei ole mind eales ära tundnudki / Su mällu on jäänud / paljude naiste näod / Mind ei ole nende seas“ (Ma nägin… 2022: 340). Siingi on armastusobjekt „sina“, läbi kelle luulemina oma tundeid vahendab.

Sonetivormi traditsiooni alguses kujutati armastusobjekti enamasti kättesaamatu ideaalina, kelle läbi mõtestati oma tundeid ja läbielatut või keda kaugelt jumaldati. „Sina“ ei olnud luulemina kõrval ning seega jäi armastus hingeliseks. Selles tundes piineldi, sest kättesaamatu armastus tõi ühtpidi igatsust, kuid teisalt vaid sellisena luules armastust ihaletigi – kauge ja ideaalsena. Niimoodi kujutas armastusobjekti Dante. Kui Dante ja Petrarca luulel oli üks kindel adressaat, siis Pierre de Ronsardi sonett („Lembelaule II, XXV“ Ma nägin... 2022: 101) oli suunatud laiemale publikule, mis vaid rõhutas selle vahendavat rolli – nii püüdis luulemina iseendas selgusele jõuda.

Dante Alighieri kaasaegne Cecco Angiolieri (u 1260–1310/13), kes oli itaalia koomilise traditsiooni poeet, ironiseeris aga Dante ja uue maheda stiili üle ning tõi meelelise armastuse luulesse: „Kuid Ceccona nii väljast kui ka seest / ma noortelt iludustelt nõuaks lisa / ja loobuks vanamooride armeest“ (Ma nägin… 2022: 39). Selline mitmest naisest kõnelemine oli vastuolus Dante traditsiooniga ning ingelnaise kujuga. Angiolieri ironiseeris sonetitraditsiooni üle veelgi ning tõi luulesse maised mured, kehalise armastuse ning madalama keelekasutuse. Ka hiljem muutus luule adressaat maisemaks ning kättesaadavamaks. Näiteks William Shakespeare’i sonetis on „sina“ käegakatsutav ihaobjekt, kes ei ole enam klišeelikult ilus, vaid maiselt omane. Hoolimata ebaperfektsusest rõhutas selline armastus justkui rohkemgi tunnete

sügavust. Veel enam, Shakespeare tõi sonetti mitmete uurijate järgi ka homoerootilised teemad, samuti näiteks seksuaalvahekorra ja sellega kaasneva masenduse.[6]

20. sajandil muutus pilt mitmekesisemaks, tekkis uut laadi armastuse teema käsitlus sonetis – enam toodi luulevormi kehalist armastust ning igapäevaseid nähtusi. 21. sajandi vietnami luuletaja Chani sonetis ei ole armastatu enam ideaal – „sina“ avaldub hoopis negatiivsena, kes põhjustab luuleminale ängi ning kelle kaudu rõhutatakse vastamata armastuse põhjustatud valu.

3.2 Loodus armastussonetis

Üheks peamotiiviks luules võib pidada loodust, mis esineb igal ajastul ja igas luulekultuuris. Luuletajad on loodusmotiive, sõnavara ja võrdlusi kasutanud, et kirjeldada oma emotsioone ja mõtteid armastusest, elust, surmast ja paljust muust. Loodus lubab universaalse nähtusena luuletajal väljendada armastust kui samuti midagi universaalset, läbi isiklike aistingute ja tunnete. Nii on ka armastussonettides loodus tähtsal kohal. Luulekogu „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“ 310 sonetist 135-s on kasutatud loodusmotiivi, -kujundit või loodussõnavara. Loodussõnavara jaguneb taime- ja loomariigiks (nt lill, õis, sirel, roos, liilia, elevant, kass, ämblik), taevakehadeks (enim leidub päikest, mida esineb koguni 56 sonetis 310-st, aga esindatud on ka kuu, täht) ning ilmastiku- ja loodusnähtusteks (nt aastaajad, vihm, tuul, lumi, äike, torm). On iseloomulik, et ilmastikunähtuste, aga ka aastaaegade kaudu kirjeldatakse luulemina tundeid ja meeleolusid, taimeriik – eriti lilled – on sageli armastatu väljenduseks.

Rikkalikult on looduse kaudu armastust väljendanud Itaalia luuletajad sonetitraditsiooni algusaegadel. Näiteks Petrarca sonetis CXXXII (Ma nägin… 2022: 67) võrreldakse laiuvaid merevaateid oma armuga, et väljendada hirmu selle ootamatu tunde ees: „Kui tunnistan sind, ennast valu valda annan: / end näen kui avamerel habrast laeva“. Looduse kaudu proovitakse selles tundes selgusele jõuda, samal ajal rõhutades selle tugevust: „ma ju ei tea, mis kirge rinnas kannan / ning suvel külmetan ja tules põlen talvel“. Jacob Burckhardt on märkinud, kuidas Petrarca igasuguse vaimse tegevuse soovitavaim saatja oli looduse nautimine (Burckhardt 2003: 253).

Seevastu prantsuse sümbolismi suurkuju Charles Baudelaire on 1855. aasta kirjas Fernard Desnoyers’ile loodusluule kohta arvanud järgmist: „Te palute minult oma väikese köite jaoks värsse, loodusteemalisi värsse, kas on nii? Metsadest, suurtest tammedest, rohelusest, putukatest,

[6] Vt selle kohta pikemalt Lotman, Pääbo 2022: 398–399.

kahtlemata päikesest? Kuid te teate väga hästi, et taimed ei liiguta mind ja et mu hing mässab selle uue religiooni vastu, [- - -]. Ma ei usu kunagi, et jumala hing elab taimedes, ja isegi kui nii oleks, hooliksin ma nendest vähe, sest pean oma hinda märksa kõrgemaks pühitsetud köögiviljade omast.“ Ometi leiab Baudelaire’i luules loodust. Luuletuses „LXIV Sügissonett“ võrdleb luulemina armastatut sügislillega: „Kas sind, mu sügislille, / ei kulda nagu mind vaid kiir, mis looja vaob – / sind, minu külma, sind mu lumikalbet lille?“ (Ma nägin… 2022: 198). Kõrvutades „sind“ sügislillega, annab luulemina märku, et armastatu on närtsiv, kaduv, enam mitte värskelt kaunis. Samuti võrdleb luulemina sind „lumikalbe lillega“, mis toob endaga kaasa külmi, frigiidseid, kahvatuid assotsiatsioone. Nii ei kasuta Baudelaire loodust mitte ilusate ja helgete tunnete kirjeldamiseks, vaid toob nende kaudu sisse kustuva ja väsinud armastuse. Ka William Shakespeare kasutab sonetis CXXX loodusmotiividega võrdlust armastatu kirjeldamiseks: „Mu kallil puudub päikse pilk ja jume, / ta suul ei näe koralli verevust; / kui lumi valge on“ (Ma nägin… 2022: 144). Seejuures loobub klišeelikust sinu ülistamisest.

Sonetivormi tõenäolise leiutaja Giacomo da Lentini sonetis XXVI väljendab luulemina oma sügavat armutunnet looduslike opositsioonide kaudu: „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus, / ja pimeduses sähvatamas valgust / ja rahet leegitsemas pikserajus“ (Ma nägin… 2022: 35). Vastanditega ilmestatakse armastuse keerukust ja teravust. Kasutades sellist kujundit, märgib luulemina oma tunde erakordsust aga ka tugevust. Selliste tugevate loodusvastandite kasutamine on armastussonetis levinud kujund. (Lotman, Pääbo 2022: 410)

Näiteks kasutab vastandeid ka Petrarca, öeldes: „Suvel külmetan ja tules põlen talvel“ (Ma nägin… 2022: 67). Luulemina ei oska tundmust sõnadesse panna ega sellele nime anda, seega kirjeldab äärmuste abil hinges olevat painajalikku tunnet. Sellist armastuse kontrastsust väljendab sonetivormis ka prantsuse sonetist Louise Labé, kes mõtiskleb tunde üle, mis teda on tabanud ning mis toob endaga kaasa ootamatuid tundevärelusi: „Mu õnn kaob käest ja kestab igavesti: / ma närtsinud, kuid siiski rohetamas“ (Ma nägin… 2022: 83). Henry Howard on vastanduste kaudu kirjeldanud vastamata armastust, mis isegi kui on ühepoolne, on siiski igavene: „sa anna mulle taevas, põrguhaud, / org, mägi, kärestik või koobas pime, / hea tervis, haigus, priius, vangiraud, / ükskõik kas kannan head või halba nime: / ma kuulun talle – vaid see mõte mul / toob rahuldust, kui ka mu šanss on null“ (Ma nägin… 2022: 80). Äärmuslike tunnete kujutamiseks on kasutatud kõrvuti ka ekstreemseid loodusnähtusi – org ja mägi, kärestik ja koobas, aga ka taevas, mis on

sageli ühendatud religioosse plaaniga, tähistades pääsemist ja paradiisi ning selle vastaspooleks saab põrgu.

Mõnel puhul jääb loodusest aga armastuse kirjeldamisel väheks. Johannes R. Becheri sonetis „See kõik…“ ilmneb, kuidas loodusest ei piisa oma tunnete ja armastatu kirjeldamiseks: „Sa olid kevad – kevadisem veel! / Sa olid suvi – ah, veel suvisem! / Sa olid talv, ta puhas lumepind“ (Ma nägin… 2022: 269). Armastust peetakse siin suuremaks ja ülevamaks millestki nii kõikehõlmavast nagu loodus. Sonetis on kasutatud aastaaegu, mis aitavad iseloomustada kallimat. Aastaaegadega kaasnevad lisaks kinnistunud konnotatsioonid, tänu millele pakuvad nad tundmuste ja võrdluste loomiseks rikkaliku materjali. Näiteks seostub kevad sageli uute algustega, tärkamisega: „Ma armastan kevadist aasa, / tärkvel põldude rohelist vööd“ (Janka Kupala „Ma armastan“, Ma nägin… 2022: 242). Suvele on omane päikesepaiste, soojus ja kergus ning seda võrreldakse ilu ja hetkelisusega: „...suvi laulis minu suul kord / viivukeseks, kuni vakatas“ (Edna St. Vincent Millay, Ma nägin… 2022: 280). Sügis seostub kustumise, närtsimise, langemise ja tuulega: „Just nagu lehed puudelt sügiseti / su elu langeb, …“ (Eric Stenbock, Ma nägin… 2022: 222) ning talv jäisuse, kõleduse ja külmaga: „Mu hinges oli talv, ma olin ängis“ (William Shakespeare, Ma nägin… 2022: 138).

3.3 Sonetivormi mõju armastuse kujutamisele

Ilmekaks näiteks vormi mõjust teema ülesehitusele on Pierre de Ronsardi sonett „Lembelaule I, CLXIX“ (Ma nägin… 2022: 97), mille esimeses kahes stroofis kirjeldatakse looduslikku olustikku. Esimeses kolmikus ehk pärast sisupööret pöördutakse luulemina sisse ning muudetakse väljendus läbi looduse subjektiivseks. Seejärel toimub teine pööre ning tuuakse sisse apostroof, ehk pöördutakse armastajate poole, mille järel märgib luulemina neile aastaaegade subjektiivsust. Nii on Ronsardi soneti nelikud aeglasema tempoga ning nende areng ehk looduse kirjeldus lõpeb 8. värsiga. Esimeses kolmikus tuuakse sisse lüüriline elamus, muutes sisu isiklikumaks, ning soneti lõpus olevad kaks värssi annavad eriti mõjusalt edasi luuletuse peaideed – armastuse tunde üle mõtisklemist ning sellest tundest tulenevalt luulemina isiklikku kogemust.

Sonetivorm soosib ainese mitmeplaanilist käsitlust, seda näitlikustab ka inglise poeedi John Keatsi sonett „Täht hele!“, mille esimeses kaheksas värsis imetleb luulemina säravat tähte taevas ja selle muutumatut püsivust: „Täht hele, kui su kombel saaksin kesta – / ei, mitte üksi sätendades öös / ja jälgides, kuis inimkaldaid pesta/ veed toimetavad preesterlikus töös“ (Ma

nägin… 2022: 177). Sellega antakse edasi esmane idee, olustik ning kirjeldus. Kandval kohal on tähe kujund, mida võib pidada ülima püsivuse ja muutumatuse vormiks, kuid mis on teisalt ka üksik ja kauge. Tähe igavikulisus tuleb erakuks olemise hinnaga. Selline kaudne armuavaldus muudab lausutu pihtimuslikuks – kui luulemina ei pöördu teise inimese, vaid sõnatu looduse poole, muutub kõneldu otsekui salajaseks sisekõneks, rõhutades ühtlasi luulemina üksildust (Lotman, Pääbo 2022: 388). Järgnevas neljas värsis enam ei kirjeldata, vaid luulemina muutub isiklikumaks ning räägib oma unistusest: „ei, ei, ma igatsen su püsi pikka, / et olla ärkvel, põues raude ind, / ja tunda, kuidas tõuseb-vajub ikka / pea all mu armsa õrn ja küpsev rind“. Nii on esimesed kaheksa värssi kirjeldavad ja aeglasema tempoga ning järgnevad kuus pihtimuslikud ja tempokamad. Inglise sonetile omaselt asub luuletuse pööre pärast kümnendat värssi, peale mida jõutakse kiiresti puändini, mis on tihtipeale üllatav, kiire või tühistab eelneva. Kui eelnevas kümnes värsis kirjeldas luulemina tähte taevas ning igavest armastust, millest ta unistab, siis paarisriimis jõutakse kiire lõpplahenduseni. Märgitakse, et kui unistus igavesest armastusest ei täitu, siis eelistatakse surma: „neid tuikeid igavesti tajuda / ja püsida – või öösse vajuda“.

20. sajandi ungari luuletaja Lörinc Szabó läheb sonetis „Ämblikuvõrgud“ (Ma nägin… 2022: 293) vormimängudega veelgi kaugemale ning seob soneti idee selle graafilise esitusega:

LXV Ämblikuvõrgud

Sinuga ikka veel … (Eks tulge siis!) … ma armastan …
(Kell kümme vast?) … koos vaikida … (Ja nimi oli…? Kuidas?) …
Ses ainsas traadis … (Pole tänu väärt, see on mu töö!) …
ses ühesainsas närvis sumiseb nüüd tuhat häält …
Su roosidele külla … (Ei, käin suitsuputkast läbi.) …
See oli sinu tänav … (Lugesin te luuletust.) …
Ja nimeks ütles aednik sel Kuldne Ophelia …
(No lihtsalt on.) … Kui seal öösärgis … (Palun kümme veel!) …
veel sirutatud käega … (Jah, ja noh) … Ei iial enam! …
(Siin istun kahjuks ümber.) … Ja veel hirmsamaks
teeb selle kõik siis suudlus, mille ristilt saab mu sõrm …
(Head aega.) … Ja ei uudiseid, ei kirju! …
Ämblikuvõrgud – hääled – faktid – katkeb kõik …
Ja ometi sa puhkesid, septembriroos?

Lörinc Szabó, ungari keelest tõlkinud Mirjam Parve

Luuletus kujutab graafiliselt soneti peakujundit ehk ämblikuvõrku. Selleks on kasutatud punkte, kursiivi ja vahelduva tavatekstiga ka sulgudesse määratud ridu. Nii on tähtedest, sõnadest ja kirjavahemärkidest ehk tekstivõrgust punutud ämblikuvõrk. Eelviimases värsis on kasutuses ka mõttekriipsud ja punktiir ning räägitakse katkemisest – nii rõhutab taas luuletuse konstruktiivne tasand selle verbaalset sõnumit.

„Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“ valikkogu toob välja romantilise armastuse mitmetahulisuse sonettides. Ülevate ja ilusate tunnete kõrval esineb ka teistlaadi tundeid, mida lembetunne on luulemina väljendama pannud: kurbust, igatsust, valu, vastikust vm. Sellisest rikkalikust tundebuketist on sündinud ka rikkalikud sonetid, mis on suunatud ühele kindlale armastatule või laiemale publikule. Esimesed neist on isiklikumad, valades sinule suunatud armutunnet, kirge, kiindumust või austust luulevormi vastu. Teised tegelevad eelkõige armutunde üle mõtisklemisega.

Armastatut on sonetis kujutatud ka läbi loodusmotiivide ja -kujundite: „sind“ on võrreldud looduse iluga, aga on leitud ka assotsiatsioone armastatu ja looduse kustumise, närtsimise vahel. Tihti on armastust kujutatud näiteks looduslike opositsioonide, aastaaegade, sõnavara ja võrdluste kaudu. Loodus ei ole luules enamasti lihtsalt taust, milles sündmused toimuvad või mida kirjeldatakse, vaid välisest objektiivsest maailmast saab subjektiivse maailma ehk luulemina mõtete ja tunnete kujutis. Veel enam, armastus läbi looduslike kujundite ei väljendu vaid sisutasandil, vaid on tugevalt seotud sonetivormi endaga ning võib avalduda ka luuletuse graafika kaudu.

4. Projektiprotsessi kirjeldus ja enesereflekssioon

4.1 Koostamine

Magistriprojekti raames valminud maailma armastussonettide kogumiku „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette“ koostamine on saatnud mind peaaegu kogu magistriõpingute vältel. See kogemus, mis koostamisest on saadud, on hindamatu väärtusega, sest on hõlmanud endas lisaks sonetivormi tundmaõppimisele ka palju muud: kirjandusalase silmaringi laienemist, tekstoloogiliste probleemide lahendamist, antoloogia vormi tundmaõppimist, projektijuhtimist, suhtlust erinevate osalistega, kirjandusteose esitlemist meedias ning muud – igal etapil olid uued probleemid ja küsimused, mida lahendades sain jälle kogemuse võrra rikkamaks. Järgnevalt toon välja ning selgitan igat etappi, mis luulevalimiku koostamiseks pidin läbi tegema. Lisaks kirjeldusele reflekteerin ka tehtud tööd ning tulemust.

4.1.1 Olemasolevate tõlgete otsimine ja uute tellimine

Kogumiku koostamisprotsessi alguses tegin pikalt tööd varem ilmunud tõlkeluulekogudega. Töötasin läbi materjali alates sonetivormi eestindamise algusest 19. sajandi lõpust kuni tänapäevaste, 2022. aastal ilmunud teosteni. Sain aga kiiresti aru, et kõiki eestindatud sonette on võimatu leida. Kuigi vaatasin läbi peaaegu kõik eesti keelde tõlgitud luulevalimikud ja antoloogiad, võib sonette leida ka mujalt, näiteks näitekirjandusest, ajakirjadest, ajalehtedest. Seetõttu jäid kindlasti mõned tõlked kättesaamatuks. Lisaks ei olnud varasemate väljaannete leidmine alati lihtne – mõningaid haruldasi luulekogusid otsisin nii Tallinna kui Tartu Ülikooli raamatukogu arhiividest. Hädavajaliku panuse andis siin juhendaja Rebekka Lotman, kellel oli rohkelt eelteadmisi, kust võiks sonette otsida. Nii töötasin esmalt juhendaja väitekirja lõpus oleva bibliograafia alusel.

Nendest tõlkeluulekogudest otsisin esmalt visuaali abil sonette – 14-realisi luuletusi. Seejärel eristasin neist sisuliselt armastuseteemalised ning kogusin need kokku ühte faili. Materjali otsimine eri allikaist võttis mitu kuud. Kuigi ülesanne oli selge, puutusin siiski kokku ka takistustega. Näiteks pidin mõtestama, kust jooksevad soneti ning kust armastuse piirid. Neist viimane pakkus eriti palju mõtteainet, sest nii mõnegi soneti puhul oli esmasel vaatlusel teema ebaselge ja tekitas kahtlusi. Seejärel hakkasin kogutud armastussonette uuesti lugema ning valikuid tegema.

Lisaks tegelesime uute eestinduste tellimisega. Selleks tuli omada head ülevaadet juba tõlgitust, et mõista, mida vajab eestikeelne sonetivaramu juurde. Nii otsustasime uute tõlgete tellimisel keskenduda naisautoritele, näiteks ilmusid esimest korda eesti keeles ühe olulisema sonetisti Elizabeth Barrett Browningu selles vormis luuletused, lisa said Vittoria Colonna ja Gaspara Stampa tõlked. Teiseks pöörasime tõlkeid tellides tähelepanu nüüdisaegsele sonetile ning luulekultuuridele, kust leidub vähe eestindusi: nii lisandus esimene tõlge soome sonetist (Eino Leino), tõlkeid ungari (Lőrinc Szabó), aga ka tšehhi, hiina ja läti sonetivaramust. Veel tellisime tõlkeid sonettidest, mis on kultuuriloos omanud olulist rolli, kuid pole siiani eestindatud. Selle tulemusel tõlgiti esimest korda eesti keelde soneti teadaoleva leiutaja Giacomo da Lentini kolm sonetti ja Albert Samaini 15-värsiline sonett. Ehkki Uku Masingu eestinduses olid ilmunud Louise Labé meelelised lembesonetid, otsustasime paluda tõlkijalt mõnedest neist ka uusi versioone. Kõik tõlkijad, kellele tõlkimist pakkusime, tööd vastu ei võtnud – luuletused ei inspireerinud või oli tõlkija teiste töödega hõivatud. Näiteks püüdsime tulemusteta saada uusi tõlkeid Francesco Petrarca loomingust. Mitmed tõlkijad pakkusid ka ise välja, milliseid autoreid ja luuletusi nad tõlkida sooviksid, lisaks ilmnes, et paaril neist on sahtlis avaldamata armastussonette, mille saime ka kogusse kaasata: nii olid Mailis Põllul Umberto Saba ja Rein Raual E. E. Cummingsi tõlked.

4.1.2 Lõppvaliku tegemine

Esmane valik sonette sai kokku 2022. aasta märtsiks. Saatsin valiku juhendajale, kes andis juhiseid, millega võiks kogumikku täiendada või milliseid valikuid olemasolevatest teha. Juhendaja tegi omakorda tööd raamatukogus lisa otsimisega, seejuures vaatas läbi kultuuriajakirjanduse. Eesmärgiga koostada võimalikult laiahaardeline kogumik mõtlesime sellele, milliseid autoreid ja mitu tõlget kelleltki valida, et ükski autor ei jääks põhjuseta domineerima. Püüdsime võimaluse piires lähtuda autori tähtsusest sonetiloos: nii on loomulik, et Dante, Petrarca ja Shakespeare, aga ka Neruda puhul sai armastussonettide osakaal valimikku suhteliselt suur. Autorite puhul, keda on eestindanud mitu tõlkijat, pidime tegema valiku, millise tõlke kasuks otsustada. Ka siin püüdsime lähtuda variatiivsuse printsiibist, kaasates erinevate tõlkijate töid, et esile tuua mitmesuguseid tõlkestrateegiaid. Samas otsustasime, et igast sonetist ilmub vaid üks tõlge, mitte mitu erinevat tõlget. Kui autori sonetivalik oli suur, siis püüdsime

valikutes samuti rakendada mitmekülgsust, jättes kõrvale sonetid, mis kordavad sarnaseid kujundeid või motiive.

4.2 Paratekstide kirjutamine ja koostamine

Koostajatena otsustasime kogumiku juurde kirjutada ka võimalikult palju tarvilikke lisasid, mis aitaksid lugejal materjali paremini mõista ning pakuksid sonettidele vajalikku tausta, avada armastussonettide poeetikat ja motiive, võimaldada lugejal kergesti leida luuletused nii tõlkijate kui ka autorite kaudu, samuti varustada teda taustainfoga luuletajate kohta. Selle tulemusena on kogumikul saate- ja järelsõna, autoritutvustused, autori- ja tõlkijaregistrid ning varasemate tõlgete allikad ja uute tõlgete nimistu.

4.2.1 Saate- ja järelsõna

Otsustasime kirjutada saatesõna, mis annaks toetavad teadmised luuletuste lugemiseks – selgitaks sonetivormi olemust ning peamisi sonetitraditsioone. Lisaks tuuakse välja kogumiku eesmärk, kommenteeritakse tehtud valikuid, tõlkeid ning erinevaid tõlkestrateegiaid. Saatesõnasse otsustasime lisada ka ühe Contra soneti, mis sündis luuletajal valminud kogumiku tarbeks sonetitõlgete tegemise ajal. Saatesõna sisaldab ka tänusõnu neile, kellelt kogumiku koostamise käigus nõu küsiti või kes seda ise pakkusid.

Järelsõna keskendub armastuse temaatikale sonetis, mõtiskledes armastuse tähenduse üle selles luulevormis, ja poeetikale. Taustaks selgitatakse sonetivormi ajalugu ja kujunemist, avatakse soneti lüürilist mina, tutvustatakse erinevate poeetide luulemuusasid ning tuuakse näiteid sellest, kuidas armastus võib sonetivormis avalduda. Vaadeldakse luulesubjekti lembesonetis, tema suhet autoriga ja poeetilise „sinaga“. Eraldi analüüsitakse surma ja armu motiivi. Järelsõna lõpus on põgusalt avatud ka soneti käsitlust feministlikust aspektist.

4.2.2 Autorite lühitutvustused

Luuletajate tutvustuses avatakse põgusalt kogumikku valitud 104 autori elu ja loomingut. Et autoreid oli palju, pidime otsustama tekstide mahu ja fookuse. Valisime meie vaatepunktist selle

olulisima, mida tahame autori puhul välja tuua ja mis samal ajal toetaks raamatus esindatud sonette. Tekstide kirjutamisel pidime kasutama mitmesuguseid allikaid ning pidevalt meeles pidama ka allikakriitilisust. Mitmel puhul tuli fakte mitu korda üle kontrollida, sest eri allikates informatsioon erineb. Tõime välja autorite tähtsaimad teosed. Selleks pidime otsustama, kuidas esitada veel eesti keelde tõlkimata pealkirju; otsustasime need eestindada, konsulteerides nt provansikeelsete teoste puhul Lauri Pilteriga, prantsuskeelse puhul Katre Talvistega. Iga autori juurde (nii sisusse kui autoritutvustusse) märkisime ka tema sünni- ja surma-aasta. Kuna siingi andmed varieerusid, eriti varasemate autorite puhul, siis valisime viimastes teadusartiklites nimetatud usutavaimad daatumid, lisades küsimärgid. Kohati ei piisanud vaid sünniaasta teadmisest, sest mõne autori puhul see kattus. Seega oli vaja teada sünnikuud, et autorid saaksid õigesse kronoloogilisse järjekorda.

4.2.3 Autorite ja tõlkijate loendid

Registrite koostamise eesmärgiks oli lugejakogemuse toetamine, nende tegemine jäi täielikult minu ülesandeks. Koostasin loendid mitte ainult autoritest, vaid ka tõlkijatest. Autoriregistri tegemisel puutusin aga taas kokku uue tekstoloogilise probleemiga, nimelt õige nimekuju esitamisega. Kuna registris esitatakse nimed tähestiku järjekorras perekonnanimede kaudu, siis keerukama nimekuju korral tuli välja uurida, mis on korrektne viis selle märkimiseks. Näiteks Giacomo da Lentini nimi on samal kujul ka registris, sest da Lentini märgib linna, kust ta on pärit, mitte ei ole kasutuses perekonnanimena. Luis de Góngora on aga registris märgitud Góngora, Luis de. Eraldi pidin nõu küsima hiina autorite nime esitamise korrektsuse kohta: selgus, et nende nimede puhul ei ole tavaks teine nimi (perekonnanimi) ette tõsta ning nimekuju peab säilima algsena. Nimede õigeks esitamiseks uurisin erinevaid allikaid ning küsisin tõlkijatelt nõu. Nt ukraina autorite puhul oli eesti keeles kasutusel mitu nimekuju, seega küsisin nõu Riina Roastolt.

4.2.4 Ilmunud sonettide ja uute tõlgete kirjed

Kogumiku lõppu koostasin bibliograafiad varem ilmunud tõlgetest. Selleks tuli korrektselt kirja panna kõigi varem ilmunud tõlgete andmed: ilmumiskoht, tõlkija, aasta, tõlke täpne asukoht ehk leheküljenumber, perioodika puhul ka väljaande number. Protsessi pikendas asjaolu, et esmalt

tõlkeid kokku kogudes ei pannud ma teadmatusest kõikide ilmumisandmeid kirja (või ei märkinud üles kogu kirjet). Seega olin sunnitud mitme tõlke puhul uuesti nende ilmumiskohta otsima ehk tegema tööd raamatukogus. Olukorda raskendas tõsiasi, et kuna mõned tõlked on ilmunud eri väljaannetes (mõnikord väikeste muudatustega), pidin välja otsima õige allika ning võrdlema kogumikus olevaga. See oli taas hea õppimiskoht, mida saaks märksa efektiivsemalt korraldada. Bibliograafiliste kirjete korrektseks koostamiseks küsisin nõu ka juhendajalt ning kogumiku keeletoimetajalt Sirje Ratsolt, kes oskasid kirjete õige esitamisega mind suunata. Lisaks on raamatu lõpus toodud uute tõlgete nimekiri – nii saab lugeja kiirelt infot, millised on värsked tõlked, kes on nende tõlkijad ning millistelt lehekülgedelt need leiab.

4.3 Tekstoloogilised probleemid

Kogumiku koostamisel puutusin kokku veel mitmete tekstoloogiliste probleemide või küsimustega. Tõlgete valimisel ja esitamisel pidime arvestama autori ja tõlkijate soovidega. Kui ühest tõlkest oli ilmunud mitu redaktsiooni, pidime otsustama, millist neist kasutada. Kui akadeemilise tava kohaselt valitakse sellises olukorras viimane versioon, siis näiteks Harald Rajametsa William Shakespeare'i tõlgete puhul seda teha ei saanud. Nimelt selgus, et Rajametsa viimases Shakespeare'i sonetikogumiku tõlgetes leidus vigu, mistõttu kasutasime tõlkeid Rajametsa hiljem ilmunud valiktõlkekogumikust.

Tõlgete esitamisel tuli mõelda ka nende ärakirjale ning graafilisele esitusele. Näiteks mõni tõlkija esitab tõlgetes iga värsirea suure algustähega. Otsustasime ühtlustada ning jätta suurtähed vaid lausete algusse ja nimedesse, seega pidime elusolevatelt tõlkijatelt üle küsima, kas nad on nõus selliste muudatustega. Ükski tõlkija ei olnud sellele vastu. Kuna sonetitraditsioonid on kultuuriti erinevad, saime näidata ka mitmesuguseid esitamise viise – itaalia ja prantsuse sonetid on jagatud graafilisel esitlusel stroofideks, kuid näiteks inglise sonett on esitatud ühe tervikuna, mille lõpus olev paarisriim on toodud taandreaga.

Sonettide ärakiri oli samuti aspekt, millega koostajana mitmeti kokku puutusin. Minu ülesanne oli kontrollida ka iga soneti õiget ärakirja. Leidus olukordi, kus ärakiri oli juba eelmises väljaandes, millest tõlge oli võetud, ebakorrektne, mistõttu tuli ühendust võtta tõlkijatega või kontrollida originaali. Koostamisprotsessi jooksul sai selgeks, et just ärakiri on üks aspekt, kus on kõige kergem ja tõenäolisem teha vigu. Käsitsi sonettide ümberkirjutamisel tuli sisse eksimusi,

mida oleks saanud vältida. Seetõttu tuli protsessi hilisemas staadiumis ärakirju mitmel korral üle kontrollida, mis tähendas 310 soneti rida-realt ülelugemist.

Aeganõudvaks aspektiks osutus ka tõlgete originaalpealkirjade leidmine. Nimelt ei ole alati luulekogudes kirjas, kust on tõlkija originaali saanud ning mis on selle algne pealkiri. Seetõttu pidime otsima mitme soneti originaale kõikvõimalikest allikatest, mõnel juhul olime sunnitud pöörduma autorite järeltulijate või esindajate poole. Vaid ühel juhul ei õnnestunudki originaali leida – Marie Underi tõlgitud ungari luuletaja Géza Képesi sonett jäi ilma originaali pealkirjata.

4.4 Projektijuhtimine

Lisaks koostaja rollile olin ka kirjastuse poolel projektijuht, mis tähendas seda, et minu hallata olid kõik projektiga seotud etapid: idee kinnitamine, eelarve koostamine ja jälgimine, toetuse taotlemine, autorite ja tõlkijatega suhtlemine, lepingute vormistamine ja allkirjastamine, tähtaegade jälgimine, suhtlemine toimetaja, küljendaja ja kujundajaga, lepinguosaliste töö kontrollimine, turundusega abistamine, raamatuesitluse korraldamine, autori- ja tõlkijaeksemplaride saatmine.

Töö projektiga kirjastuse poole pealt algas eelarve koostamisega. Selleks pidin kokku koguma teadaoleva info kulude kohta. Eelarvesse said kirja järgmised kulud: autori- ja tõlkijate tasud, toimetamine ja korrektuur, kaanekujundus, küljendus, trükikulu, autorieksemplaride kulu. Edasise protsessi käigus lähtusin kirjastuses kinnitatud eelarvest.

Kogumiku väljaandmiseks küsisime toetust Eesti Kultuurkapitalilt. Koostöös juhendajaga kirjutasime selleks projektitutvustuse. Taotlusele saime kaasa panna ka toimetamata käsikirja ning kaanekujunduse. Toetust taotlesime autorite ja tõlkijate honorarideks ning vähesel määral ka trükikulude katmiseks. Raamatule (tiraažiga 900 eksemplari) küsisime toetust 5000 euro ulatuses, mis täies mahus ka määrati.

4.4.1 Autoriõigused

Projektijuhtimise kõige aeganõudvamaks etapiks oli tõlke- ja autoriõigustega tegelemine, sest lepinguosalisi oli kokku 159. Autoritega suhtlemist raskendas ka asjaolu, et nende kontakte tuli

esmalt otsida, selleks kirjutasin paljudele välismaistele agentuuridele, kirjastustele ja autorite sugulastele, pärijatele. Mõnel juhul jäid otsingud tulemusteta.

104 autorist 40 õigused on veel kaitstud, seega nende avaldamiseks oli luba vajalik. Mõnel juhul piisas autori enda või pärija/esindaja nõusolekust, kuid mitme autori autoriõigusi esindavad välismaised agentuurid, kellega tuli sõlmida ametlik leping. Üldiselt proovisin siiski võimalikult paljude osalistega lepingud sõlmida, et nõusolek oleks korrektselt vormistatud. 64 autori õigused on vabad, see tähendab, et autor on surnud enam kui 70 aastat tagasi ning tema looming on vabakasutuses.

4.4.2 Lepingud ja suhtlus tõlkijatega

Kogumikku on kaasatud 55 eesti tõlkija tööd. Iga varasemalt avaldatud tõlke kaasamiseks tuli tõlkijalt endalt või ta pärijatelt küsida avaldamiseks luba. Mõnel juhul puudus mul info, kes autori õigusi esindab. Sellisel juhul küsisin abi Eesti Kirjanike Liidult või Eesti Rahvusraamatukogu infospetsialistilt. Vaid kolme tõlkija pärijaid või esindajaid ei õnnestunudki leida. Edasi leppisime tõlkijatega või pärijatega kokku avaldamistingimustes, paaril korral pidasime tingimuste osas pikemaid läbirääkimisi. 55 tõlkijast vaid nelja tööd on vabakasutuses, seega tuli leping sõlmida 51 tõlkija või tema esindajaga.

Suhtlus uute tõlgete tegijatega oli pikaaegsem ning hõlmas lisaks lepingule ka sisulisi arutelusid. Mitmed tõlkijad ütlesid ise, keda nad tõlkida sooviksid, kuid mõnel juhul saime ise luuletusi soovitada. Veel enam, kahe tõlkija puhul saime kätte sahtlisse jäänud tõlked.

4.4.3 Turundusega tegelemine

Raamatule kirjutasime kaaneteksti (tutvustav tekst ning autorite nimekiri) ning annotatsiooni, mis läks avaldamiseks raamatupoodide veebilehtedele. Teose ilmudes saatis kirjastus eesti meediaväljaannetele pressiteate, mida aitasime koostajatena kirjutada. Ilmumise järel tegelesin ka tõlkija- ja autorieksemplaride saatmise korraldamisega – küsisin kõikidelt osalistest aadressid ning edastasin lattu või viisin eksemplari tõlkijale isiklikult. Mõned tõlkijad said eksemplarid kätte raamatuesitlusel. Andsin nõu ka turunduseksemplaride saatmisega – raamatud said mõned kirjanduskriitikud, raadio- ja telesaadete toimetused ning kultuuriajakirjanduse väljaanded.

4.5 Raamatu esitlemine ja meediakaja

Kui raamat oli trükis, hakkasime tegelema raamatuesitluse korraldamisega. Selleks tuli paika panna vestlusel osalejad (lisaks koostajatele – mulle ja juhendajale – kaks tõlkijat ning vestluse eestvedaja Krista Kaer), kuupäev, saata kutsed ning korraldada raamatute müük. Lisaks tuli vestluseks sisendit anda ehk kavandada arutelu pidepunktid. Selles etapis tegin koostööd Krista Kaeraga. Siin tuli arvestada kõikide vestlejatega, kuid ka publikuga. Näiteks mõelda sellele, kas esitlusele saabunud publik juba teab, mis on sonett, või tuleks seda mõistet seletada. Sääraseid mõttekohti oli teisigi. Tallinna raamatuesitlus toimus Kirjanike Liidu musta laega saalis 2. detsembril.

Raamatust oleme kõnelnud veelgi: 11. veebruaril tutvustasime luulekogu Tartus Vaba Akadeemia korraldatud raamatuesitlusel, lisaks käisin sonettidest ning valimikust rääkimas 8. aprillil Rõude raamatukogus.

Valminud luulekogu on kajastatud ka meedias[7] – raamatut tutvustavad uudised ilmusid Postimehe Raamatuportaalis ning Eesti Rahvusringhäälingu kultuuriportaalis. Viimane avaldas eraldi ka valiku raamatus ilmunud sonetitõlgetest. Esimene ülevaatlikum arvustus ilmus Maalehes 8. detsembril. Kogumikust on räägitud ka raadios – koos juhendaja ja kaaskoostajaga väisasime Klassikaraadio saadet Gogol, kus tutvustasime kogumikku ning rääkisime soneti kestvusest. Saade jõudis eetrisse 17. detsembril 2022. Juhendaja Rebekka Lotman kõneles luulekogust ka Vikerraadio saates „Loetud ja kirjutatud“, kus kõneldi kahest armastusluule kogumikust, lisaks oli arutluse all samuti 2022. aasta novembris ilmunud ning Doris Kareva koostatud eesti armastusluule kogumik „Armastuse planeet“ (Rahva Raamat). Valimikku on soovitanud ka Eesti Rahvusringhäälingu saates „Plekktrumm“ Ülar Ploom ning saates „OP“ Heidy Purga.
Kogumikust on ilmunud ka lühemaid arvustusi – üks selline lugemiselamus ilmus ajalehes Eesti Kirik ning teine Õpetajate Lehes. Lisaks on teost sotsiaalmeedias soovitanud raamatublogijad, näiteks lugemisterapeut Berit Kaschan, samuti lugemisklubi eestvedaja Eia Uus.

[7] Vt kogu meediakaja Lisa 2.

4.6 Kokkuvõtlik eneserefleksioon

Kuna protsessi vältel kandsin mitmeid eri rolle, sain projektiga tegelda katkematult ligi poolteist aastat, intensiivselt kogu 2022. aasta. Protsessi vältel olen palju õppinud ka enda tugevuste ja nõrkuste kohta ning saanud protsessi jooksvalt reflekteerida – mis tuli hästi välja ning mida saanuks teha efektiivsemalt. Koostajana näen, et protsessi algust oleks saanud märksa tõhusamalt organiseerida. Nimelt sonette välja valides ja neid ümber kirjutades oleksin võinud kohe kirja panna kõik luuletuse andmed: kust on võetud, millal avaldatud ja mis on originaali pealkiri. See oleks hilisemas staadiumis tööd oluliselt lihtsustanud, nüüd aga pidin mõne tõlke puhul uuesti ilmumisandmed välja otsima, mis omakorda tähendas mitmekordset tööd raamatukogus. Nii näen seda kui kõige ebaefektiivsemalt korraldatud protsessi osa, mida ise koostajana saaksin tulevikus märksa tõhusamalt juhtida.

Kokkuvõtlikult olen aga protsessi ja tulemusega rahul ning saan öelda, et valminud luulekogu ületas minu ootuseid. Eriti olen rahul, et otsustasime kogumikku kaasata kõik olulised lisad (saate- ja järelsõna, autoritutvustused, registrid ja varem ilmunud tõlgete allikad), mis annavad sellele kindlasti lisaväärtust. Et need oma eesmärki täidavad, tõendab Vallo Kepi arvustus, milles ta kirjutas: „Lotmani ja Pääbo koostamine ja saatesõnadega ning registritega varustamine on perfektne: autoritest (32 lk), järelsõna „Armastus sonetivormis“ (26 lk), allikad (7 lk), uued tõlked (3 lk) ning autorite ja tõlkijate loendid. Raamatus trükitud sonettidest saab kiiresti esimese teabe“ (Kepp 2023). Nii on tagasiside ja meediakajastus kinnitanud, et valminud kogumik kõnetab ning on eesti kirjandusmaastikul oluline. Korraldatud raamatuesitlusele Eesti Kirjanike Liidu musta laega saali tulnud rahvahulga suurus näitas samuti, et teema vastu on huvi ning et eesti tõlkijate tööd koondava kogumiku koostamine on tänuväärt töö.

Ka luulekogu müüginumbritega võib rahul olla. 2023. aasta aprillikuu (raamat ilmus 23.11.2022) seisuga on müüdud pea kolmveerand tiraažist.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö koosneb sissejuhatusest ja kolmest sisuosast. Töö lähtub strukturaalsemiootilisest vaatenurgast, mille järgi moodustavad luuletuse vorm ning sõnum lahutamatu terviku ega ole eraldatavad. Sellest tulenevalt on vormi tundmine hädavajalik verbaalse sõnumi mõistmiseks. Nii annab töö esmalt ülevaate soneti olemusest, tutvustades sonetitraditsiooni kolme põhiliiki (itaalia, prantsuse ja inglise sonetti) ning avades ka erisusi, mis sajandite vältel traditsioonilise soneti kõrvale on tekkinud ning mis valminud valimikus esinevad. Selgitatakse vormi eripära – värsimõõtu, riimi, stroofideks jagunemist ning pööret. Ülevaade antakse soneti ajaloost ning vormi eestindamisest, millest ilmnes, et kuivõrd sonett tekkis 13. sajandi keskel Itaalias, jõudis vorm Eestisse hiljem, 19. sajandil saksa kultuuri kaudu. Ometi on vorm olnud eesti luuleruumis viljakas, eriti alates 20. sajandist, mil järjest enam ilmus tõlkeid luulekogudes, valiktõlkekogudes, kultuuriajakirjanduses, antoloogiates jm. Magistriprojekti raames valminud luulekogus ilmus 66 uut sonetitõlget, mis andsid panuse uute luulekultuuride ning naissonetistide eestindamisele. Lisaks tõlgiti eesti keelde sonetivormi olulisi mõjutajaid, näiteks selle teadaoleva leiutaja Giacomo da Lentini luulet.

Töö teises osas vaadeldakse armastuse temaatika avaldumist sonetis ning see jaguneb omakorda kolmeks alapeatükiks. Eesmärgiga vaadelda seda, kuidas armastus sonetivormis ilmneb, uuriti armastusluuletuse adressaadi kujutamist ning seda, kuidas avaldub läbi looduskujundite valitud peateema. Kolmandas alapeatükis vaadeldakse seda, kuidas vorm mõjutab armastuse kujutamist sonetis. Katusteksti analüüs põhineb magistriprojekti raames koostatud maailma armastussonettide kogumikul „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette“ (koostanud Rebekka Lotman ja Laura Pääbo, Varrak 2022), kuhu koondati 310 sonetti 13. sajandist kuni nüüdisaegseteni, hõlmates 104 autori tööd 20 keelest. Valimikus on esindatud 55 eesti tõlkija tööd.

Armastussoneti adressaadi analüüsis selgus, et valimikku valitud näidete põhjal esineb sonetivormis kaks adressaati – need on suunatud kas ühele kindlale armastatule või laiemale publikule. Armastatu ning armastuse kujutamisel on kasutatud erinevaid kujundeid, üheks levinuimaks on loodus. Tunnete kirjeldamiseks on kasutatud loodusmotiive, -kujundeid või loodussõnavara. Nii on „sind“ võrreldud looduse iluga, või hoopis nähtud sarnasust armastuse kustumise ja looduse närtsimise vahel. Armastust on kujutatud ka looduslike opositsioonide,

võrdluste ja aastaaegade kaudu. Veel enam, loodusmotiiv võib väljenduda ka soneti graafika kaudu.

Töö kolmas osa on pühendatud magistriprojekti praktilise tulemi tööprotsessi kirjeldamisele ning eneserefleksioonile. Selleks on selgitatud koostamisprotsessi, mis hõlmas endas sonetivalikute tegemist ning uute tõlgete tellimist, aga ka paratekstide kirjutamist ja koostamist, mille raames valmisid kogumikule saate- ja järelsõna, autoritutvustused, autorite ja tõlkijate loendid ning varem ilmunud sonettide ja uute tõlgete loendid. Eraldi on välja toodud ka tekstoloogilised probleemid, mis kogumiku koostamisel on ilmnenud. Kirjeldatud on projektijuhtimise aspekti, kuhu kuulusid eelarvestamine, autori- ja tõlkeõigustega tegelemine ning lepingute sõlmimine.

Viidatud kirjandus

Baudelaire, Charles. Kiri Fernard Desnoyers'ile 1855. Allikas: https://fr.wikisource.org/wiki/Page:Baudelaire_-_Lettres_1841-1866.djvu/76

Burckhardt, Jacob 2003. Itaalia renessansikultuur: üks esituskatse. Tlk Ilmar Vene. Tartu: Ilmamaa.

Burt, Stephanie; Mikics, David 2010. The Art of the Sonnet: Introduction. Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Dubrow, Heather 2011. The Sonnet and the lyric mode. – The Cambridge Companion to the Sonnet. Koost. Cousins, A. D., Howarth, Peter. New York: Cambridge University Press, 25–45.

Flaubert, Gustave 2020. November. Tlk Leena Tomasberg. Loomingu Raamatukogu LXIV aastakäik 34-35.

Gray, Erik 2018. The Art of Love Poetry. Oxford University Press.

Kangro, Bernard 1938. Eesti soneti ajalugu. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused.

Lotman, Juri 2006. Kunstilise teksti struktuur. Tlk Pärt Lias. Avatud Eesti Raamat, Kirjastus Tänapäev.

Lotman, Rebekka 2019. Väitekiri Eesti sonett. Tartu Ülikooli kirjastus.

Lotman, Rebekka 2012. Varane eesti sonett: aeg ja ruum. Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat.

Lotman, Rebekka; Lotman, Maria-Kristiina 2021. Noore Jaan Bergmanni poeetika. Luulekunst kui lõbu ja õpetus. Keel ja Kirjandus. Allikas: https://doi.org/10.54013/kk758a7

Lotman, Rebekka; Pääbo, Laura 2022a. Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armastussonette. Tallinn: Varrak.

Lotman, Rebekka; Pääbo, Laura 2022b. Armastus sonetivormis. – Ma nägin päiksepaistet vihmasajus. Valik maailma armasussonette. Tallinn: Varrak, 378−401.

Oppenheimer, Paul 1989. The Birth of the Modern Mind. Self, Consciousness, and the Invention of Sonnet. New York, Oxford: Oxford University Press.

Spiller, Michael R. G. 1992. The Development of the Sonnet: An Introduction. Routledge.

Summary

Title: „I Saw Sunshine in the Rain“: Compilation of a Collection of Love Sonnets („Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“: Maailma armastussonettide valikkogu koostamine)

The analysis of this master’s project cover text is based on the collection of world love sonnets compiled as part of the project: "I Saw Sunshine in the Rain" A selection of world love sonnets" („Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“: Valik maailma armastussonette) (Compiled by Rebekka Lotman and Laura Pääbo, Varrak 2022). This collection contains 310 sonnets from the 13th century to modern times, covering the works of 104 authors in 20 languages. The selection includes the works of 55 Estonian translators.

This master's project cover text consists of an introduction and three chapters. This work is based on the structural semiotic point of view, according to which the form of the poem and the message form an inseparable whole and cannot be detached. Thus, the work first gives an overview of the sonnet, introducing the three main types of traditional sonnet (Italian, French and English sonnets) and also showing the differences that have arisen alongside the traditional sonnet over the centuries and which appear in the completed poetry collection. The peculiarity of the form is explained – verse measure, rhyme, division into stanzas and volta. An historical overview is given of the sonnet and also of Estonian translation history. This revealed that while the sonnet originated in Italy in the middle of the 13th century, the form reached Estonia through German culture later, in the 19th century. However, the form has been thriving in Estonian poetry, especially since the 20th century, when more and more translations appeared in poetry collections, selected translation collections, cultural journalism, anthologies, etc.

66 new translations of sonnets were published in the collection of poems completed as part of the master's project, which contributed with translating new poetry cultures and female sonnet writers into Estonian. In addition, important influencers of the sonnet form were translated into Estonian - for example, three sonnets of its known inventor, Giacomo da Lentini.

The second chapter of the work examines the theme of love in the sonnet form, and it is divided into three subsections. With the aim of looking at how love appears in the sonnet form, the portrayal of the addressee of the love poem is analysed. This chapter also analysis how love manifests itself through the images of nature. The third sub-chapter examines how form affects the depiction of love in the sonnet.

The analysis of the addressee of the love sonnet revealed that, based on the selected examples, there are two addressees in the sonnet form – they are addressed either to one specific lover or to a wider audience.

The third part of the work is dedicated to describing the work process of the practical result of the master's project. In this chapter, the compilation process has been explained, which included the selection of sonnets and the ordering of new translations, as well as the writing and preparation of paratexts. Preface and afterword, author introductions, lists of authors and translators, and lists of previously published sonnets and new translations were prepared for the collection. Textological problems that have arisen during the compilation of the collection have also been highlighted separately. Aspects of project management are described, including budgeting, dealing with copyright and translation rights, and concluding contracts.

Lisa 1: Projekti tegevuste tabel

Oktoober 2021	- Teema kinnitamine. - Sonetikogumiku peateema valimine. - Materjalidega tutvumine: varasemalt tehtud tööde ja kogumike lugemine. - Sonetivormi ja -ajalooraamatute lugemine.
November 2021	- Töö raamatukogus: eesti keeles ilmunud tõlkeluulekogude läbitöötamine, sonettide otsimine, nende seast armastusteemaliste luuletuste väljavalimine.
Detsember 2021	- Töö raamatukogus: eesti keeles ilmunud tõlkeluulekogude läbitöötamine, sonettide otsimine, nende seast armastusteemaliste luuletuste väljavalimine.
Jaanuar 2022	- Töö raamatukogus: eesti keeles ilmunud tõlkeluulekogude läbitöötamine, sonettide otsimine, nende seast armastusteemaliste luuletuste väljavalimine. - Veebiväljaannete ja kultuuriajakirjanduse läbitöötamine.
Veebruar 2022	- Töö raamatukogus: eesti keeles ilmunud tõlkeluulekogude läbitöötamine, sonettide otsimine, nende seast armastusteemaliste luuletuste väljavalimine. - Veebiväljaannete ja kultuuriajakirjanduse läbitöötamine. - Valikute ümberkirjutamine käsikirja.
Märts 2022	- Kokku kogutud armastussonettide läbilugemine, oma valiku tegemine. - Valiku esitamine juhendajale.
Aprill 2022	- Uute tõlgete tellimine: suhtlus tõlkijatega.

	- Juhendajalt tagasiside saamine – valikute täiendamine. - Töö raamatukogus: veel uurimata luulekogude, kultuuriajakirjanduse läbitöötamine ning lisa otsimine.
Mai 2022	- Tehtud valikute täiendamine ja lisa otsimine. - Tõlkijatega suhtlemine: originaalide otsimine, tõlkijatele pakkumine.
Juuni 2022	- Tõlkijatega suhtlemine. - Kogumiku valikute kinnitamine koostöös juhendajaga.
Juuli 2022	- Autoritutvustuste (104 autori elu ja looming) kirjutamine. - Saate- ja järelsõna kirjutamine. - Uute tõlgete vastuvõtmine, käsikirja lisamine.
August 2022	- Kogumiku kaastekstide lõplik vormistamine. - Sonettide valiku täiendamine, muutmine. Uute tõlgete vastuvõtmine. - Suhtlus tõlke- ja autoriõiguste osas: suhtlus tõlgete autorite või nende esindajatega. - Välisautorite ja nende õiguste esindajate kontaktide otsimine. Avaldamiseks loa küsimine. - Autori- ja tõlkelepingute vormistamine ja sõlmimine.
September 2022	- Kogumiku kaastekstide toimetajale saatmine. - Suhtlus tõlke- ja autoriõiguste osas: suhtlust tõlgete autorite või nende esindajatega. Suhtlus välisautorite või neid esindavate agentuuridega. - Lepingute vormistamine ja sõlmimine. - Luulekogu kaanekujunduse ja küljenduse tellimine. Suhtlus kunstnikuga. - Registrite tegemine.

Oktoober 2022	- Viimaste valikute paikapanemine, lõpliku käsikirja vormistamine. - Materjali küljendusse saatmine. - Suhtlus kunstniku, toimetaja ja küljendajaga. - Suhtlus tõlkijate, autorite või nende esindajatega – lepingute vormistamine, sõlmimine. - Saabuvad viimased tõlked – kaasatakse käsikirja. - Mitme kaanekujunduse kavanditega tutvumine, kunstnikule tagasisidestamine. Sobiva valimine. - Kirjastuse müügi-ja toimetusosakonnaga konsulteerimine, kaanekujunduse kinnitamine. - Luulekogu trükki saatmine.
November 2022	Kuni luulekogu on trükis: - Turundusallikate otsimine - Turunduseksemplaride saatmiseks sisendi andmine - Raamatuesitluse korraldamine: kõnelejate kutsumine, sisendi andmine kõnelejatele ja vestluse eestvedajale. - Annotatsiooni kirjutamine. Raamat ilmub - Pressiteate koostamine, ülevaatamine.
Detsember 2022	- Raamatuesitlus 02.12.2022. - Raamatu tutvustamine ja sonetivormist kõnelemine klassikaraadio saates Gogol 17.12.2022.
Veebruar 2023	- Koostöös Vaba Akadeemiaga raamatuesitlus Tartus 11.02.2023.
Aprill 2023	- Kogumiku koostamine ning sonettidest kõnelemine Rõude raamatukogus.

Lisa 2: Meediakaja raamatule

Ilmus mahukas maailma armastussonettide valimik. – Postimehe raamatuportaal, 26.11.2022. https://raamatud.postimees.ee/7657082/ilmus-mahukas-maailma-armastussonettide-valimik#_ga=2.199964590.1499075817.1669558173-1695191223.1668781498

Kukk, Mari 2022. Kui polnud sind mu arm mul polnud miskit. – Maaleht, 08.12.2022. https://maaleht.delfi.ee/artikkel/120109564/kui-polnud-sind-mu-arm-mul-polnud-miskit

Sonett päästab üksildusest. [Kaisa Lingi intervjuu Laura Pääbo ja Rebekka Lotmaniga.] Kirjandussaaade Gogol. – Klassikaraadio, 17.12.2022. https://klassikaraadio.err.ee/1608809413/gogol-sonett-paastab-uksindusest/aed3315800be207eecf98397606b631c

Loe kolme armastussonetti kogumikust „Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“. – ERR Kultuuriportaal, 13.01.2023. https://kultuur.err.ee/1608849871/loe-kolme-armastussonetti-kogumikust-ma-nagin-paiksepaistet-vihmasajus

Armastus. [Maarja Vaino intervjuu Rebekka Lotmani ja Leenu Niguga.] Loetud ja kirjutatud. – Vikerraadio, 21.01.2023: https://vikerraadio.err.ee/1608843229/loetud-ja-kirjutatud-armastus

Kepp, Vallo 2023. Raamatutest. – Eesti Kirik, 12.04.2023. http://www.eestikirik.ee/raamatutest/

Orion, Jana 2023. Tallinna Keskraamatukogu kuu raamat. – Õpetajate Leht, 21.04.2023. https://opleht.ee/2023/04/tallinna-keskraamatukogu-kuu-raamat-rebekka-lotman-laura-paabo-koostajad-ma-nagin-paiksepaistet-vihmasajus-valik-maailma-armastussonette-2022/

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laura Pääbo,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „“Ma nägin päiksepaistet vihmasajus“: Maailma armastussonettide valikkogu koostamine“, mille juhendaja on dr. Rebekka Lotman, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Laura Pääbo
21.05.2023